Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

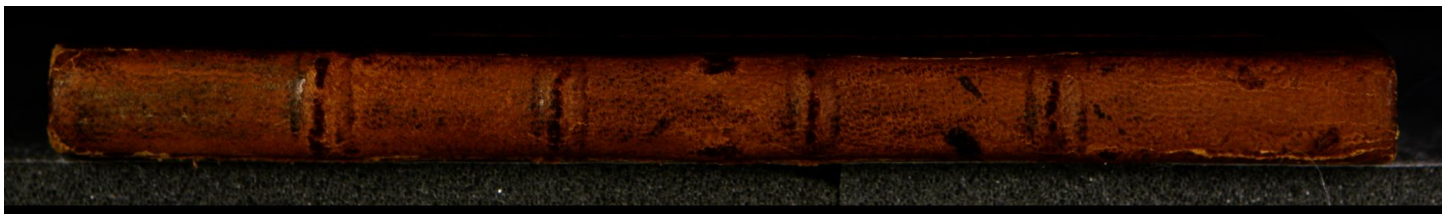

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

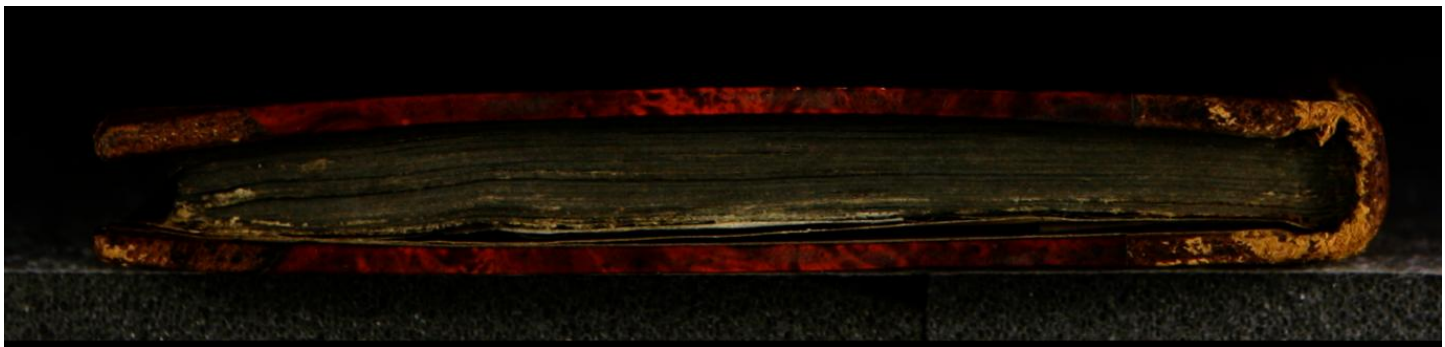

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

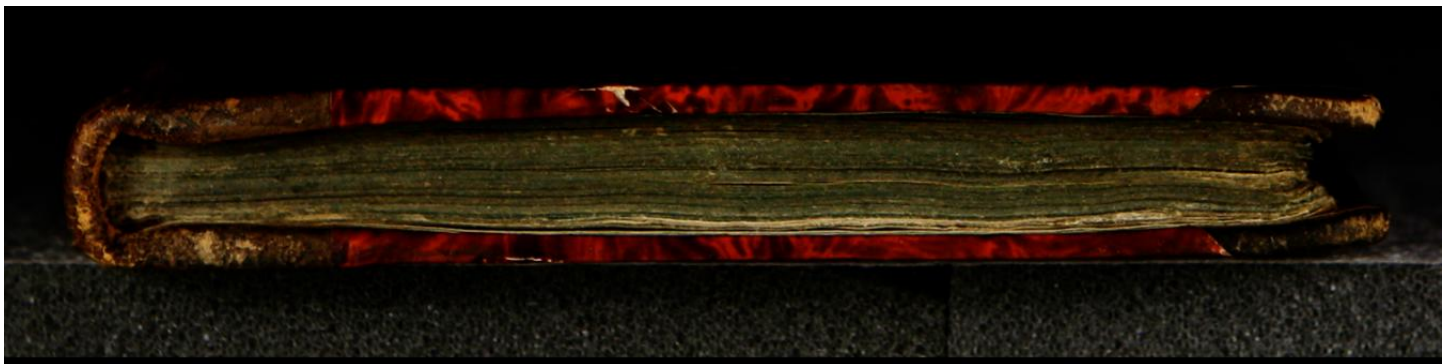

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

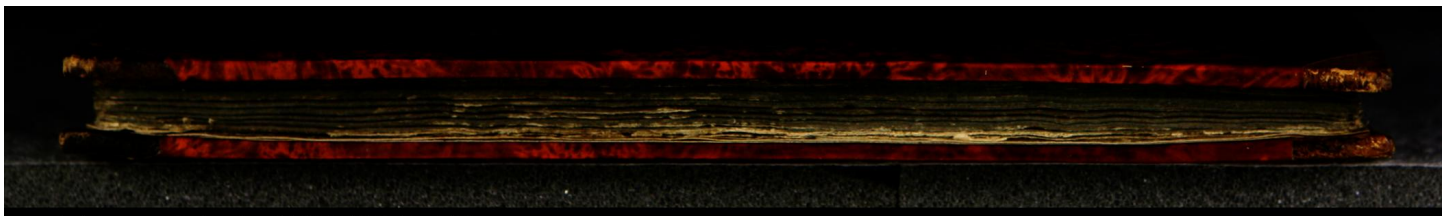

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

№ 197.

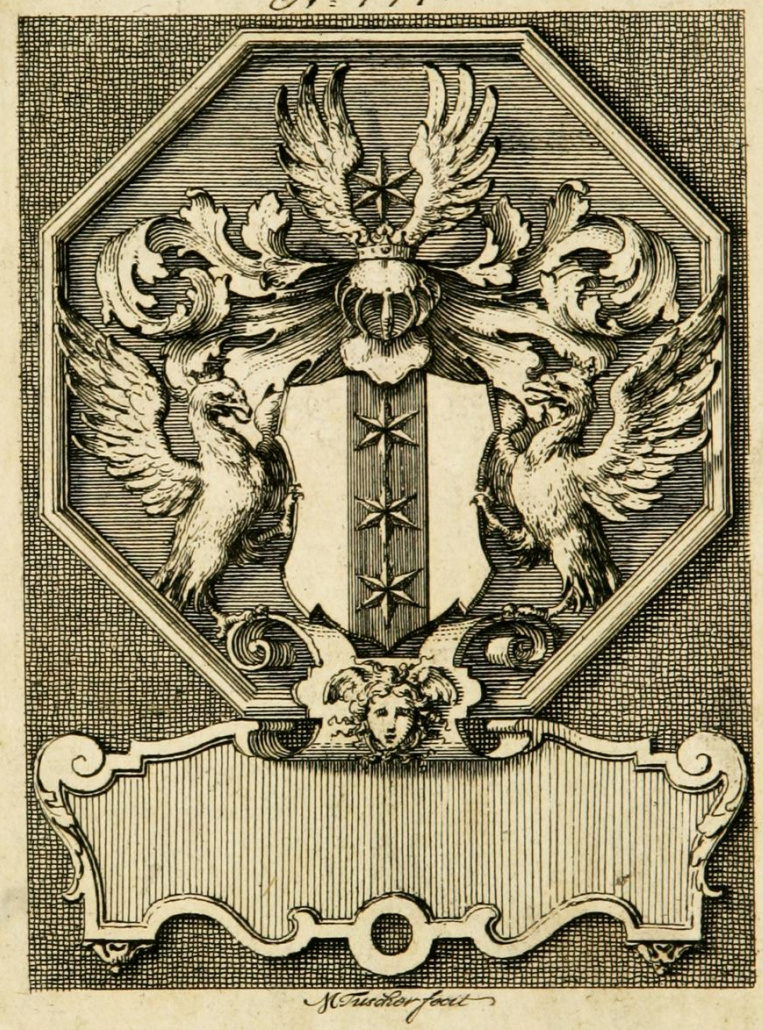

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

= LN 817
ex. 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

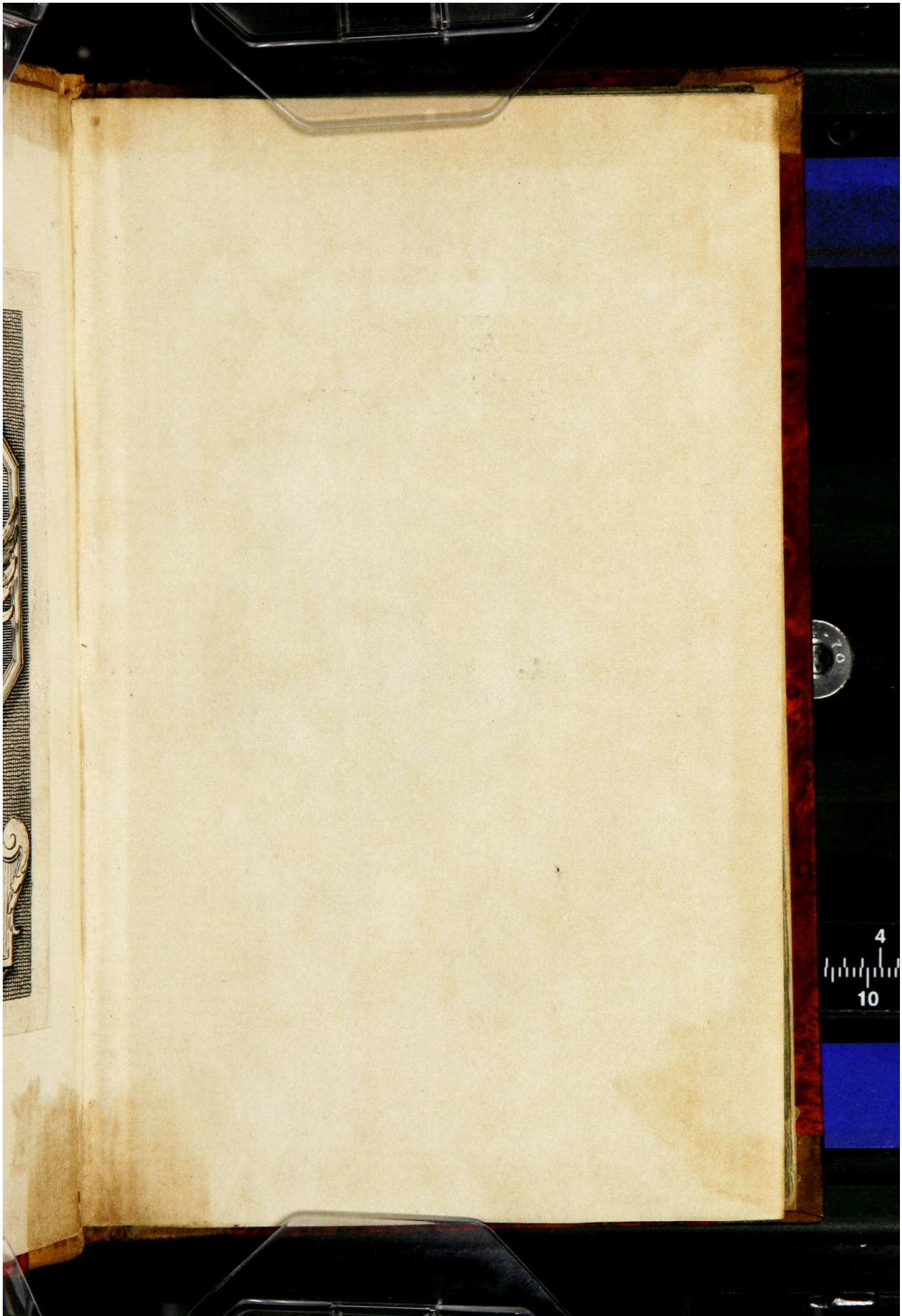

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

COMMENTARIVS

IN EPISTO-LAM PAVLI AD PHILIPPENSES, SCRIPTVS

A

NICOLAO HEMMINGIO.

Rom: 5.
Patientia probationem operatur.

VITEBERGÆ

ANNO M. D. LXIIII.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

ORNATISSIMO VIRO EXIMIA DOCTRINA, MAGNA PIETATE ET ſumma uirtute præſtanti, M. Paulo Nouiomago olim concionatori illuſtriſsimi Regis Daniæ &c. Chriſtierni Tertij, grauiſsimo & conſtantiſsimo ſuo ueteri amico ac fratri in Chriſto dilecto, ſalutem precatur

NICOLAVS HEMMINGIVS.

VETERES VICISſitudinem rerum humanarum aptiſsimẽ circuli uolubilitati compararunt. Nihil enim in rerum natura mutabilitati præcipiti & uſitatiſsimæ rerum uiciſſitudini magis ſimile reperitur, quam circuli rotæue motus. Siquidem ut circulus una eademq; linea circumagitur, hoc eſt, abit & redit, aſcendit atq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

deſcendit, eodemq; motus impetu, quod primum erat, ultimum efficitur & quod ultimum, primum euadit: Ita in rebus humanis ſumma imis, & ima ſummis, triſtia lætis & lætis triſtia ſibi inuicem ſuccedunt, & ueluti commiſcentur. Id quod omnium hominum certiſsima experientia luculentiſsime teſtatur. Quis enim, obſecro, hominum unquam fuit qui ſemper in eodem ſtatu permanſit? Cuius ualetudo unquam morbis non eſt interturbata? Cuius gloria non aliquando aliqua nubecula obſcurata eſt? tempore pacis quam non uiciſſitudinem rerum patresfamilias & gubernatores rerumpublicarum experirentur? Cum ſæuus Mars regnat quę eſt fortunæ conſtantia? An non ueriſsimum eſt illud Homericum ξωὸς ἐννάλιος ἠὲ τὸν κταμένοντα κατέκτα? uſq; adeo uerum eſt quod dicit Nazianzenus Sophronio ſcribens ὡς ἄνραμς μᾶλλον πιστεύειν, ἢ γράμμασι τοῖς καθ' ὕδατος, ἢ ἀνθρώπων εὐημορίᾳ. Ob hanc uolu-

uolubilitatem non immerito τύχη φερέπολον à Pindaro nuncupatur, & ὁ βίος ξοχὸς à Phocylide dicitur.

Hanc inconstantiam rerum humanarum cum uiderent Pompeius, & Dauid non eodem modo uterq; affectus est. Pompeius hanc uicissitudinẽ cogitans, disputat an sit prouidentia, an Deus curam rerum humanarum habeat. Cum enim dissipato exercitu Mitylinę diuertisset in hortum Cratippi Philosophi, magna contentione concludit nullam prouidentiam esse, cum ipse olim in deteriori causa fœlix fuerit, & nunc in causa meliori uictus sit. Dauid autem exutus regno, persequente se filio Absolone, non disputat an sit prouidentia, sed confirmatur magis de prouidentia. Nam non solum iustum Dei prouidentis iudicium agnoscit, & se dignas pœnas luere fatetur, uerumetiam euentum non fortunæ, sed Deo constantissimè tribuit. Vt ex his uer-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

bis ad Zadoch Sacerdotem apparet, reporta (inquit) arcam Dei in urbem: Si inuenero gratiam in oculis Domini reducet me, & ostendet mihi eam & tabernaculum suum: Si autem dixerit mihi non places, præsto sum, faciat quod bonum est in oculis suis. Hæc oratio non est disputantis an sit prouidentia, Sed est anhelantis ad misericordiam Dei, qui, ut punit peccatores, ita in gratiam recipit confugientes ad misericordiam. Cato cum ob bonam causam pateretur exilium turbata mente, de prouidentia Dei dubitat, ac tandem sibi ipse manus cruentas adfert. Contra uerò Ioseph iniustissimè à fratribus uenditus in exilio conscientia recti se sustentat, non fremit aduersus Deum, Sed potius acquiescit in Deo, intuetur Dei promissiones, nec dubitat de prouidentia Dei, Sed certo statuit Deum sibi adesse, & aliquando liberaturum se à tristissima seruitute in qua fuit. Breuiter ut omnes

ignari

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

ignari Dei uicíſsitudinis, rerum cogitatione decepti, perturbantur, & de prouidentia dubitant idque potíſsimum cum aliqua ſubita calamitate inuoluuntur: Ita Theodidacti ac pij cum uident tantam rerum uiciſsitudinem, Dei conſilium adorant, & ipſi preſsi cruce ad tutíſsimum aſylum nomen Domini confugiunt, & ex euentu quem expectant lætíſsimum mitigationem doloris petunt. Ignaris Dei adiungo ſecuros qui cum uerbis ſe ſanctos & fideles oſtentant, & gloriantur de Euangelio, factis ſe Neroues & Heliogabalos exhibent. Quantum autem hic uacillant, ſæpe uoce oſtendunt. Nam cum uident euentus ſuis Sapientibus conſilijs minime reſpondere, aut Deum tacitè accuſant, aut caſu ferri omnia apud ſe cogitant, etſi lingua aliud loquantur.

Sed quæ huius rei cauſa eſt? Ieremias eam clariſsime aſſignat cum ait. Confuſi ſunt ſapientes, præteriti & capti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

capti sunt. *Verbum enim Domini proiecerunt, & quid proderit eis sapientia?*

Sed qui fit quod Pompeius desperat in exilio suo, & Dauid inuicto animo persistit? Pompeius nec causam nec finem uicissitudinis rerum humanarum intelligit. Dauid autem & causam & finem recte æstimat. Sed quænam causa illa est? triplex est causa quare optimus pater noster cœlestis nunc nos exaltat, nunc humiliat, nunc morbis premit, nunc ualetudine bona erigit, uidelicet, Iudicium iustum, misericordia gratuita, & δοκιμασία necessaria. Iusto iudicio suo Dauidem exilio punit: Gratuita misericordia eundem ad regni fastigium euehit. Exploratione necessaria eundem nunc lætis, nunc tristibus tentat, an se uere timeat, nec ne. Sic Abraham aliquando prospera, aliquando tristi fortuna usus est. In prospera misericordiam agnouit, in tristi iudicium

fassus

fassus est. In utraq; constanter in Deo acquieuit. Quòd autem uocetur in peregrinam terram, quõd cum fame luctetur, quod periclitetur uxoris pudicitia, quõd iubeatur ipse mactare filium, quòd tandem charissima coniuge priuetur, explorationis argumenta fuerunt. Similia uidemus in multis alijs sanctis.

Quis finis est huius vicissitudinis & inconstantiæ rerum?

Duplex finis assignatur à Nazianzeno hisce uerbis: Ἵνα τὸ ἐν τούτοις ἀσάταν καὶ ἀνώμαλον θεωροῦντες μᾶλλον πρόσερχωμεν τῷ θεῷ, καὶ τοῦ μέλλοντος, hoc est, ut cum in hisce mundi rebus uideamus tantam inconstantiam & uarietatem, accuramus ad Deum ipsum, & anhelemus ad futuram uitam. Ad Deum quidem accurrimus non pedibus, Sed affectibus, uidelicet cum in aduersis ipsum ex fide inuocamus ardenter, cum ob benefacta ipsum ex

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

fide inuocamus ardenter, cum ob beneſacta ipſum uere prædicamus, cum in tentationibus in eius uerbo acquieſcimus conſtantes. Anhelamus uero ad futuram uitam quando neglectis omnibus commodis & incommodis πολίτευμα noſtrum in cœlo eſſe ſtatuimus, unde expectamus ſaluatorem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui noſtra humilia & abiecta transfigurabit corpora, ut ſint conformia ſuo glorioſo corpori, idq; ea potentia qua poteſt ſibi omnia ſubijcere. Quod ubi factum fuerit nulla amplius pertimeſcenda eſt rerum uiciſſitudo.

Sed cur, inquies, mihi hæc? quorſum hæc tendunt? Superiori anno, Clariſsime uir, unà fuimus, & multum congratulati ſumus nobis inuicem, quod non ſolum in his regnis tranquilla eſſent Eccleſiæ hoſpitia, & ſumma eſſet in religione docentium conſenſio: uerumetiam quod tranquilla & quieta eſſet reſpublica ſub optimo

optimo & clementiſsimo Rege noſtro D. Friderico Secundo. Deinde etiam non parum gaudij attulit utrique noſtrum amicorum & neceſſariorum honeſta conſuetudo. Quid amplius quæſo optare potuimus? Sed proh dolor, experimur rerum uiciſsitudinem permagnam.

Etſi autem religio, ſit Deo gratia, ſalua eſt: Etſi eandem optimi regis clementiam experimur: tamen uidemus magnam uiciſsitudinem rerum, uidemus multas domos deſertas quæ ſuperiori anno habitabantur quiete. Non pauci hodie miſerè mendicant panem, qui ante paucos dies abundabant omnibus neceſſarijs. Vſque adeo ſæuo Martis imperio ſuſque deque feruntur omnia, & ut taceam de alijs uterque noſtrum non parum hoc anno uiciſsitudinem rerum experti ſumus, qui, quos habuimus chariſsimos hoc anno amiſimus. Vt enim ego matrem chariſsimam: Ita tu filiam dilectiſsi-

ctiſsimam meſtus deſideras. Quid hic nobis faciendum? intuentes publi= cam calamitatem agnoſcamus iudici= um Dei punientis multa occulta & graſſantia peccata, & præſertim impu= nitatem ſcelerum in hoc regno: tan= gamur uero ſenſu doloris ob iniqui= tatem noſtram, & confugiamus ad eum qui diues eſt miſericordia, eumq; precibus noſtris, ut benigne mitiget pœnas quas iuſte meruimus, ſolicite= mus. In neceſſariorum amiſsione, co= gitemus conſilium Dei, cui iſto pacto explorare fidem noſtram & pacien= tiam placuit.

Sed dices forte grauius eſſe filiam iuuenculam amittere, quam matrem octogenariam. Etſi non magnopere inficias eo, tamen negari non poteſt quin matris obitus homini pio acer= biſsimus ſit. Et tametſi fateor dolorẽ meum ex eo non parum mitigari, quod mater mea honeſtè multos an= nos in coniugio uixerit, & deinde ui= dua 28. annos caſtiſsimè uitam tranſ=

egerit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

egerit, & tandem ætate confecta, piè animam Deo commendauerit: tamen affirmo te non minorem consolationis materiam habere in morte filiæ, quam ego in obitu matris charissimæ. Nam quod imperitis hominibus summum dolorem adferre solet, hoc tibi uiro sapienti debere esse maximo solatio statuo.

Quid, inquies, hoc est? dicam. Piè & sanctè ab ineunte ætate fuit educata filia tua, artes honestas muliebri Sexui conuenientes perbellè nouit: Piè apud parentes uixit, iuste foris cum alijs conuersata est, nupta optimo & doctissimo uiro M. Paulo Ripensi Episcopo ueteri amico meo sanctissimè & honestissime uixit, ac tãdem castissimum spiritum Deo qui ipsum dedit, in inuocatione nominis Dei tradidit. Quid ultra requiris? immatura morte occubuit. Quasi immatura esset censenda, quam Deus longiorem esse noluit, quasi breuis

esset

esset uita, quæ pie & sancte transacta est. Seneca grauissime ait: Sicut fabula, sic & uita, non quãm diu, sed quãm bene acta sit refert. Age quæso cur filiæ tuæ Dorotheæ nomen in baptismo tribuisti? An non ideo quia eam agnouisti δῶρον τοῦ θεοῦ esse, hinc enim est Dorotheę appellatio. Si donum Dei agnoscis filiam, cur ægre fers quod Deus quod suum est repetit? Vt auertat ab ea pericula, quibus obnoxij sumus nos qui superstites adhuc in hac lachrymarum ualle oberramus mille casibus expositi.

Sed dices: non Stoicus sum, non exui storgam diuinitus hominibus impressam, Natura est dolor ob charorum amissionem: fateor id quidem, sed ut natura est dolere amissione charorum: ita pietatis est se Deo subijcere, & ex uoluntate Dei & promissionibus diuinis consolationem petere: mixtus sit igitur tuus dolor consolatione & obedientia erga Deum

Deum. Hæc cogita Chariſsime frater, quoties memoria dilectiſsimæ filiæ tua paterna uiſcera commouet. Cogitatione iudicij & miſericordiæ Dei te ſuſtenta, meditatione æternæ conſuetudinis cum filia & omnibus ſanctis in æterna uita te ſolare, uiciſſitudinem lætitiæ & doloris in hac uita recole, cogita lætitiam & dolorem in hoc mundo ſibi inuicem ita cedere, ut maior ſit dolor & ſæpius recurrat,

Vt autem & ego inter alios tuos amicos quos ſumma doctrina, magna pietate & ſingulari uirtute tibi comparaſti, nonnihil adferam ad mitigandum tuum iſtum dolorem ob amiſſam filiam, mitto tibi annotationes meas in Epiſtolam Pauli ad Philippẽſes, quas ſub tuo nomine in lucẽ prodire uolui, ut teſtarer de noſtra inter nos amicitia, cuius teſtimonium uolo haſce annotatiunculas eſſe, & rogo ut quoties has annotationes uideris, reuoces in mentem uerba Pauli quæ

ſunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

sunt in huius Epistolæ tertio capite. πολίτευμα nostrum est in cœlo, unde expectamus salvatorem & reparatorem nostrorum corporum, ut fiant σύμμορφα glorioso corpori ipsius. Crede mihi quod nullum sit præsentis doloris remedium, quàm fides horum verborum & pia resurrectionis meditatio. Vale cum uxore tua Anna castissima & liberis. Hafnia,
Calendis Novembribus,
Anno Domini
1564.

ARGV-

ARGVMENTVM EPISTOLAE PAVLI AD PHILIPPENSES.

OCCASIO EPISTOlæ ad Philippenſes ſcriptæ, ut ex quarto capite apparet, hæc fuit: Miſerant Philippenſes Paulo, cum Romæ in carcere ageret, neceſſaria ad uitæ ſuſtentationem per ſuum, ut apparet, Parochum Epaphroditum: & paßim Pſeudoapoſtoli ſinceram Chriſti doctrinam corrumpere cœperant, idq; prætextu Legis & Circumciſionis: ſed Philippenſes nihilominus in doctrina Pauli perſtiterunt conſtantes: Quare Paulus, cum ut futuro periculo occurrat, tum ut ſuam erga Philippenſes animi gratitudinem declaret, hanc ſcribit Epiſtolam: quæ ſanè uaria & multiplex eſt, ut non poßit ad unum certum cauſæ genus referri, ut pleræq; aliæ.

Vt autem eò clarius & diſtinctius tractatio ipſa intelligatur, & orationis methodus cognoſcatur, diuidam hanc Epiſtolam in ſeptem partes, ſed excluſis epigrapha & ualedictionis clauſula.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

PRIMA itaq; PARS est exordium ipsum, in quo gratias agit Apostolus Deo pro Philippensium constantia, uidelicet quòd perstiterint in sana doctrina, cum multi alij hæreticorum erroribus fuerint implicati.

SECVNDA PARS expositio seu narratio est: in qua quid secum actum sit Romæ, exponit: uidelicet quòd in carcerem sit coniectus, propter defensionem Euangelij: quæ res cessit in magnum Euangelij profectum, idq; contra expectationem aduersariorum.

TERTIA PARS continet paræneses προτρεπτικὰς ad uitæ morumque integritatem & constantiam facientes.

QVARTA PARS demonstratiua est. Continet enim laudes & commendationes Timothei & Epaphroditi, ut Philippenses sciant quanti facere debeant, non solum ipsos, uerumetiam omnes alios qui in promouenda Euangelij doctrina uersantur & occupantur.

QVINTA PARS paræneses ἀποτρεπτικὰς continet, uidelicet, ut Philippenses falsos doctores & doctrinæ coruptelas caueant, additis grauissimis rationibus, quibus Iudaicos errores de Circumcisione & Lege & Iusticia, qua coram Deo cosistimus, egregiè confutat & euertit.

SEXTA PARS, priuatas ad quosdam, & generales ad omnes exhortationes continet.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

POSTREMA PARS *habet approbationem beneuolentiæ Philippensium & liberalitatis eorum erga se, uidelicet, quod sui rationem habuerint, & per Epaphroditum parochum necessaria quædam ad uitæ ipsius sustentationem miserint.*

Hisce septem partibus admiscentur per occasionem, ut fieri solet, doctrinæ uariæ & multiplices, quarum explicatio summe necessaria est, ut de duabus naturis in Christo, de humanitate Christi, de eiusdem glorificatione, de uera iustificandi ratione. De gloriosa corporum nostrorum conformatione ad similitudinem corporis Christi, De abrogatione circumcisionis & legis Mosaicæ. Sed de his copiosius in enarratione.

SVMMA CAPITIS PRIMI.

GRatijs Deo *actis ob constantiam Philippensium in fide Euangelij, & indicato suo pro ipsorum salute studio, exponit Apostolus quòd carcer suus Romæ cesserit in maiorem Euangelij profectum, speque facta de suo ad ipsos reditu hortatur eos ad uitam Euangelij dignam.*

ORDO ET PARTES PRIMI CAPITIS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

QVinq; ſunt huius capitis membra, Epigrapha, Salutatio, Exordium gratulatorium ob profectum Philippenſium in fide Euangelij, Narratio profectus Euangelij Romæ ex occaſione ſui carceris, & exhortatio ad uitam Euangelio dignam.

EXEGESIS PRIMI CAPITIS CVM OBSERVATIONE DOCTRINARVM.

Paulus & Timotheus ſerui Ieſu Chriſti.

COmmunem profeßionis titulum ponit ſine mentione Apoſtolatus, idq; propterea quòd ijs ſcribat, qui de ſuo officio & uocatione dubitare non poterant. Quod autem Timotheum ſibi adiungit, Chriſtianæ humilitatis indicium eſt. Non contemnit Timotheum ut inferiorem donis & uocatione, ſed eum ſibi adiungit in Euangelio ſocium, ut ſuo exemplo miniſtros Euangelij humilitatem doceat. Hoc proinde exemplum miniſtris, uerbi adeoq; omnibus pijs ſit norma ueræ humilitatis & coniunctionis mutuæ.

Omnibus ſanctis in Chriſto Ieſu qui ſunt Philippis.

Id eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Id est, fidelibus omnibus qui sunt in Christo, cuius sanctitatis, dum credunt, participes fiunt, & donati spiritu Christi, & regenerati per gratiam eiusdem spiritus piam & sanctam uitam meditantur, expectantes plenam & perfectam sanctificationem. Sancti sunt igitur fideles duplici modo, uidelicet imputatione & incoatione, nam qui credunt in Christum, ut iusticiæ Christi, ita et sanctitatis eius sunt participes, & quia spiritum Christi habent, sanctitati student, hoc est, se à prophanitate mũdi seiungunt, accommodant se Deo, cui se offerunt in hostiam placentem Deo per Iesum Christum. in æterna uita sancti erimus perfectione & gradibus. Philippenses, quibus scribit Apostolus, fuerunt populi Philipporum, quæ urbs est Macedoniæ apud Stridonem fluuium, in finibus Thraciæ, à conditore Philippo, Græciæ domitore patre Alexandri magni sic appellata.

In hac urbe Paulum fundasse Ecclesiam testantur Acta Apostolica cap. 16, ubi & flagra & pœnas passus est propter pytonicum spiritum, quem de puella expulit: propter quam etiam causam Philippis discedere coactus est, ubi tamen iactum uerbi Dei semen indies magis magisque radices egit, adeò ut iam pluribus Episcopis & Diaconis indigeret Ecclesia: quæ indies in sincera Pauli doctrina, & uitæ innocentia creuit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

uit, nullam pseudoapostulorum corruptelam admittens.

Cum Episcopis & Diaconis.

Episcopi nomen Athenienſibus in uſu fuit, & ſignificabat magiſtratum, qui mittebatur ad ius dicendum in ea oppida, quæ ſub ditione & imperio erant Athenienſium. Horum munus erat, uidere quid in quaq; regione fieret, ut cognita ad reges referrent. Horum præfectura ſeu adminiſtratio ἐπισκοπὴ dicebatur. Homerus ultimo Ἰλιαδ: Hectorem epiſcopum urbis Troiæ, hoc eſt, defenſorem & præſidem nominat. Platoni Epiſcopus in genere ſignificat inſpectorem & curatorem rerum agendarum. Ex hac generali ſignificatione translatum eſt nomen ab Apoſtolis ad certam ſpeciem, ut Epiſcopus ſit preco Euangelij, qui diligenti cura & ſedulo ſtudio in hoc totus incumbit, ut & ipſe rectè doceat Euangelium ſibi concreditum, & ut alij iuxta Euangelij uocem piè & honeſtè uiuant. Nam ἐπὶ in hac compoſitione ſedulitatem quandam & intentionem actionis ſignificat.

Proinde, Epiſcopi Paulo fuerunt, quos hodie parochos, & in genere miniſtros uerbi appellamus, id quod nõ ſolum ex præſenti loco patet (plures enim

res. n. unius ciuitatis Philipporum Episcopos hic agnoscit Apostolus) uerumetiam ex 20. capite Actorum manifestum est, ubi Paulus ministros uerbi Ecclesiæ Ephesinæ, cùm Presbyteros tùm Episcopos uocat. Ad Timotheum quoq; & ad Titum Presbyter & Episcopus idem sunt. Verum quod nunc unus qui alijs ministris uerbi præficitur, ut eorum actiones inspiciat, Episcopus dicitur, id non scripturæ, sed hominum decreto factum est. Est fateor utilissimum ad conseruandam doctrinæ sinceritatem, & ad regendam disciplinam Ecclesiæ utile, unum aliquem in singulis diocæsibus siue prouincijs præficere, qui sit inspector rerum gerendarum in Ecclesia, curetq; ut omnia in Ecclesia, iuxta Pauli consilium, ordinatè & decenter fiant. Hunc siue Episcopum græca uoce, siue Inspectorem, siue Superattendentem uocaueris, proinde est.

Porrò Diaconi nomen bifariam in scripturis sumitur. Aliâs enim generaliter pro quouis ministro accipitur, qua ratione Magistratus ad Roman. 13. diaconus Dei dicitur. Et Paulus ipse se Euangelij Diaconum ad Ephes. 3. appellat, qui & Christum Dominum diaconum Circumcisionis ad Roman. 15. uocat. Hac igitur ratione Diaconus ab Episcopo, ut genus à specie differt. Aliâs specialiter accipitur Diaconus, pro administratore elee-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

re eleemosynarum Ecclesiæ, qui accipiendis & distribuendis eleemosynis præficitur. Tales illi septem fuerunt, de quibus in Actis Apostolicis capite 6. Hos quoq; morum censores in primitiua Ecclesia fuisse nonnulli existimant, quos Paulus etiam ad Timotheum Presbyteros uocat. Hinc διακονέω pro erogatione eleemosynarum ponitur, 2. Cor. 8. & 9. Et pro administratione ad Roman. 12. interdum etiam generaliter pro quouis ministerio ponitur. Verum Diaconatus, quem postea finxerunt Pontifices Romani, nullum habet ex uerbo Dei firmamentum.

Gratia uobis & Pax à Deo Patre nostro & Domino Iesu Christo.

Familiaris Paulo salutandi hic modus est, à proprio Euangelij fructu seu effectu desumtus. Gratiæ nomine fauor Dei gratuitus significatur, quemadmodum ex 1. capite ad Ephes. apparet. Pacis appellatione fructus seu effectus gratiæ notatur, & complectitur quicquid ex fauore Dei nobis donatur, ut reconciliatio nostri cum Deo, salus ipsa, adoq; omnia prospera & bona.

PRIMA PARS.

Gratias ago Deo meo in omni memoria uestri.

Ordi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

ORditur à gratiarum actione, quæ ſane non ſolũ affectus Pauli ad Philippenſes ſignum euidens eſt, uerùm etiam ſtimulus quidam ad perſeuerantiam. uirtus enim laudata creſcit, hinc tria colligamus.

Primum, quòd exemplo Pauli oporteat pios Deo pro beneficijs & ſibi & alijs collatis gratias agere. Secundum, ut nactis beneficia Dei precemur incrementum. Tertium, ut cum Paulo Eccleſiæ totius, & non tantum præſentium membrorum ſummam curam habeamus. Deum ſuum uocat, ut oſtendat quod ſoli credentes de Deo uerè gloriari poſſint. In omni memoria ueſtri, id eſt, cum ſumma memoria ueſtri. Eſt enim hebraiſmus ἐπὶ enim pro Beth, id eſt, cum, ponitur, & πάσῃ pro plena, ſeu perfecta ſeu ſumma. Significat ergo Apoſtolus ſe perpetuo memorem eſſe Philippenſium.

Huc lubet nonnulla adijcere de gratiarum actione, quæ Deo fit uerè & rectè.

Gratiarum actio quæ Deo fit ipſiq; placet, eſt agnitio & confeſſio beneficiorum acceptorum cum ſumma gratitudine mentis & prædicatione bonitatis Dei. Vt autem hæc gratiarum actio ſit perfecta, requiruntur duo: quorum unum eſt σιζυγία uirtutum, quæ neceſſariò adeſſe debent. Alterum legitimus modus

agendi gratias. σιζιγία uirtutum est ueritatis & iusticiæ copulatio, Veritas ut candidè et apertè agnoscit benefactorem Deum, Ita excludit hypocrisin & mendacium. Hypocrisin quidem, ut non uoce & uerbis tantũ, sed etiam ex animo sincero gratias agas: Mendacium uero, ut non Deo ascribas successum in rebus malis, ut si latro agat gratias pro opimo spolio, aut adulter pro exoptata uenere. Iusticia admonebit te gratitudinis, humilitatis, & inuocationis. Legitimus modus agendi gratias sæpè à Paulo indicatur quum ait, Gratias ago per Iesum Christum, Nam cum dict, per Iesum Christum, modum exponit ueræ gratiarum actionis, in quo modo hæc ordine insunt. Primùm, fides in Christum, sine qua nulla potest fieri uera gratiarum actio, nihil enim placet sine fide. Deinde confessio, qua confiteris te Christo Mediatore diuina percepisse beneficia. Tum fiducia, qua statuas tuam gratiarum actionem placere propter Christum. Postremò uotum, quo ad Dei gloriam profecturum exoptes quicquid acceperis.

(Semper in omni precatione mea pro omnibus uobis cum Gaudio precationem faciens.)

Hæc parenthesi claudantur. Pertinent autem hæc uerba eò, ut Philippenses summum Paulo pro sua

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

ſua ſalute ſtudium fuiſſe, intelligant. Referenda ſunt igitur ad locum beneuolentiæ. Cùm autem dicit, cum gaudio precationem faciens, reſpicit & ad præteritum tempus & ad futurum. Nam cum dicit ſe gaudere, intuetur fauſtum incœptum Philippenſium. Cùm autem ſe precationem facere pro ipſis addit, monet ne ab exhibita gratia deficiant, ſed potius unà precentur, ut indies magis abundent. Vt ergo ob exhibita bona pijs lætandum eſt, Ita pro futuris impetrãdis precandum. Iam ſi precandum eſt pro bonis impetrandis, ſequitur, Stoicum delirium deteſtandum eſſe, quo ſtatuitur quod omnia eueniant neceſſitate fatali, adeò, ut quicquid fiat, neceſſariò fiat, & ita tollatur contingentia. Quòd ſi uerum eſſet, fruſtraneæ eſſent omnes Sanctorum preces, quibus à Deo petunt ſalutaria, petunt regi conſilia & actiones.

Super communione ueſtri in Euangelio à primo die uſque in hunc diem.

Ratio propoſitionis à uocatione Philippenſium ad gratiam Euangelij, & ab eorum in eadem gratia perſeuerantia. Inſignis locus, qui docet non fortuitò aut caſu nunc huic nunc illi genti prædicari Euangelium, ſed hoc fieri ex diſpenſatione

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

tione diuina. Cum enim Paulus Deo gratias agit, quòd Philippenſes facti ſint participes Euangelij, & in eo perſeuerent, ipſum Deum autorem cùm participationis iſtius, tùm perſeuerantiæ agnoſcit.

Hoc ipſum perſuaſus, quod qui incœpit in uobis opus bonum, perficiet uſq; in diem Ieſu Chriſti.

Amplificat rationem à fiducia perſeuerantiæ, quæ à conſtantia autoris Dei petitur. Is enim cum non temerario iudicio cœpit opus, certa fiducia eſt, ut idem quod ex gratia incœpit, per gratiam abſoluat.

Obſeruandus ſanè locus hic eſt, quo conſcientia piorum aduerſus tentationem prædeſtinationis ſtoicæ de perſeuerantia in bono confirmantur. Eſt enim Deus in ſuis operibus conſtans, nec deſerit opus ſuum quod incoauit. Cùm ergo in Philippenſibus incœpit opus bonum, ſcilicet prædicationem Euangelij, quo corda hominum formantur, flectuntur & diriguntur in iuſticiam, perficiet ſcilicet ad perſeuerationem eos confirmando, idq; uſq; in diem Ieſu Chriſti, hoc eſt, ad horam mortis cuiuſq; credentium, ſeu, ut nonnulli interpretantur, uſq; ad extremum diem, quando ueniet

do ueniet DOMINVS *iudicandum uiuos & mortuos.*

Sicuti iuſtum eſt mihi hoc ipſum ſentire de uobis.

Ratio *fiduciæ de perſeuerantia Philippenſium ſumta ab honeſto, piorum eſt enim ſemper de bene cœptis optimè ſperare.*

Propterea quod in corde teneam uos cum in uinculis meis, tum in defenſione & confirmatione Euangelij, uos inquam omnes unà mecum fuiſſe gratiæ meæ participes.

Hæc ſententia Syntheſi turbata in hunc modum conſtruenda eſt. Propterea quod habeam uos in corde (*id eſt, intimo cordis affectu uos reputem*) Eſſe conſortes gratiæ meæ (*id eſt, crucis quæ mihi ex fauore Dei impoſita eſt, ideoque eam inter gratias Dei numero. Eſt enim mihi inprimis honorifica*) cum in uinculis meis, tum in defenſione & confirmatione Euangelij. *Interpretatio eſt & diſtributio Gratiæ. Nam ideo ſibi crucem reputat honorificam, quia facit ad defenſionem & confirmationem Euangelij. Hoc paradoxon obſeruandum eſt contra opinio-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

opinionem hominum, qui crucem & carceres ad accuſandum & damnandum Euangelium facere arbitrantur. Obſeruetur itaq; imprimis hic locus de perſecutione Eccleſiæ & piorum miniſtrorum, uidelicet quòd Spiritus ſanctus eam inter gratias Dei numeret, tantum abeſt ut probroſa alicui uideatur. Huc facit illud Domini dictum: Beati eſtis cum maledixerint uobis, & perſecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduerſus uos mentientes, propter me.

Teſtis enim mihi Deus eſt, quàm propenſè amem uos omnes in uiſceribus Ieſu Chriſti.

Iuramento confirmat ſe uero amore Philippenſes cõplecti, idq; non affectu carnis, ſed in uiſceribus Ieſu Chriſti, id eſt, pio affectu qui manat ex Chriſti miſerentis gratia: Viſcerum nomine intimus amor ſignificatur, qualis tenerrimus ac ueluti maternus eſſe ſolet. Quod autem addit Ieſu Chriſti, Diſcernit inter uiſcera naturalia, & ea, quæ ſunt à Chriſti gratia, quæ magis ardent amore, eoq; ſinceriore. Obſeruandus qualis affectus eſſe debeat piorum miniſtrorum erga ſuos auditores, unde proficiſcatur, & quo tendat.

Et il-

Et illud oro, ut caritas uestra adhuc magis & magis redundet in cognitione, & omni sensu.

Ostendit Apostolus se de constantia Philippensium gauisum esse: nunc porrò orat pro perseuerantia, & capita summa uitæ Christianæ attingit: Finis enim precationis Pauli præcipua Christianæ uitæ capita continet. Nam orat ut *Philippenses redundent, id est, magis magisq; promoueant in cognitione & omni sensu, hoc est, ut indies proficiant cum in scientia salutis tum in sensu omni, id est, experientia, qua uis doctrinæ plenè in corde sentitur. Euangelium enim non tantùm requirit noticiam sui, uerùmetiam sensum in corde, in affectibus, adeoque in omnibus uiribus interioribus & exterioribus. Vbi autem cognitioni Euangelij non respondet hic uiuus sensus, frustra gloriatur homo de fide Euangelij. Paulus ergo requirit cum incremento cognitionis omnem sensum, id est, plenissimum, quo cor plenissime afficiatur. Nam particula omnis non semper uniuersitatem generis significat, sed interdum ex Hebræorum idiotismo rei cui adiungitur, perfectionem quandam, ut in illo: Si omnem fidem habeam, id est, consumatissimam fidem scilicet edendi miracula. Sed de hac phrasi supra quædam diximus.*

Porrò

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Porrò non uidetur mihi inutile fore auditoribus, si quædam huc ascripsero de modo parandi γνῶσιν, hoc est, cognitionem rerum in scriptura. Nam nisi iustum modum sciuerit interpres, frustra sudat, & inutiliter aures discentium fatigat. Ad γνῶσιν igitur parandam post inuocationem Dei, tria requiruntur, linguarum & phraseon cognitio, theoria ac paradosis.

Sine linguarum & phraseon cognitione non discerni possunt locutiones figuratæ à proprijs, nec propriæ à figuratis, quare opus est diligenti consideratione, ne phraseon & linguarum inscitia impediat γνῶσιν. Proinde Grammatica diligenter discenda est ab ijs, qui feliciter interpretari scripturam uolunt.

Deinde theoria est necessaria, hac enim sententiæ similes & quæ uidentur contrariæ inter se conferuntur: hac coniunguntur latè in scripturis sparsa, ut unum ueluti Systema constituant: hac, capita rerum ordinantur: hac eruuntur definitiones, instituuntur diuisiones, conciliantur antilogiæ: hac conferuntur obscura clarioribus, typi antitypis: hac exempla regulis, & regulæ exemplis accõmodantur: hac particularia ad uniuersalia, & uniuersalia ad particularia reuocantur: Hac antecedentia, adiuncta, & consequentia perpen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

perpenduntur: hac consilium scriptorum, scopus, & peristases conferuntur. Breuiter, Theoria normam Dialecticam rebus sacris tractandis tanquam mensuram adhibet, singulariq; studio in hoc incumbit, ut interpretatio sit fidei analoga.

Paradosis, hoc est, traditio, tum demum locum habet, quando uel orationis genus ignoramus, uel theoria non possumus assequi dicti sententiam. tunc enim uox Ecclesiæ quærenda est, eaq; audienda, modò analoga fidei sit, & loco congruat. De hac re plura uolente Deo, in priore ad Timotheum dicemus.

Vt probetis quæ sint præstantiora.

Vsus seu finis cognitionis, uidelicet, ut Philippenses rectè iudicent, explorent & approbent ea quæ sunt præstantiora, atq; ita expetenda iudicio uerbi eligant, & contraria uitent. Hæc enim est uis uerbi δοκιμάζειν.

Vt sitis sinceri ac sine offensa in Diem Iesu Christi, pleni fructibus iusticiæ per Iesum Christum ad gloriam & laudem Dei.

Sensum quo Philippenses cupit abundare, ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

tria capita refert, nempe ad ſinceritatem (quæ eſt bona conſcientia coram Deo) Innocentiam uitæ, (uidelicet, ne ſimus ulli offendiculo.) Et plenitudinem fructuum iuſticiæ, qui proficiſcuntur ex gratia Ieſu Chriſti, & tendunt in laudem & gloriam Dei. Atq; ita hoc loco uera uiuendi ratio Chriſtianis præſcribitur, & ſimul fons omnium bonorum operum oſtenditur, nimirum quod ex gratia Chriſti & fide in ipſum promanent ad finem proprium, qui eſt laus & gloria Dei. Opera igitur quæ aliunde ueniunt, aut etiam aliorſum tendunt, nequaquam bona cenſenda ſunt, qualiſcunq; ſit externa ſpecies. Deinde & hoc obſeruandum eſt, quod bona opera à Paulo non definiantur eſſe iuſticia, ſed fructus iuſticiæ: Quo dicto ſignificatur neceſſaria conſecutio bonorum operum ad gratuitam iuſticiæ imputationem. Debet igitur iuſticia Chriſtiana perpetuo, ut palmæ florere.

SECVNDA PARS.

Scire uos uolo fratres, quod quæ mihi acciderunt, magis ad profectum Euangelij euenerunt.

PRopoſitio expoſitionis, cuius ſenſus hic eſt. Meus carcer & perſecutio quam hic Romæ patior hactenus ceſſit in profectum Euangelij, hoc

Hoc est, Meus carcer fuit occasio ut latius in mundo spargeretur Euangelium, & feliciores successus habuerit: Significat enim προκοπὴν felicem promotionem & successum.

Ita ut mea uincula manifesta sint in Christo, in toto prætorio, & reliquis omnibus.

Expositio continens rationem propositionis, cuius hic sensus est. Euangelium occasione carceris mei innotuit aulæ Neronis, adeoq; omnibus Romanis reliquis. Sciunt enim me propter Christi negocium in carcerem coniectum esse. Est itaque hic non exiguus Martyrij sanctorum fructus quòd inde magis magisq; patefiat, & innotescat Euangelium Christi. Dicitur autem crux ministrorum uerbi & piorum afflictio μαρτύριον, quia est testimonium doctrinæ, & ueluti quædam Euangelij obsignatio. Nam cum homines uident sanctos non propter crucem abijcere confessionem, cogitant eos certis niti fundamentis.

Et plerique ex fratribus in Domino freti uinculis meis, magis audeant impauidè sermonem loqui.

Alius fructus uinculorum Pauli, quod non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

pauci qui antea timidiores erant, Pauli inuicta fortitudine animentur ad prædicandum ſine timore Euangelium. Sæpè enim unius conſtantia multos animare ſolet. Huc igitur pertinent ſanctorum martyria, ut non ſolum miniſtris uerbi animum addant, ad quiduis nomine Euangelij ferendum: Verumetiam ut auditoribus conſtantiæ, argumentum & liberæ confeſsionis calcaria eſſe debeant, ob has duas cauſas in primitiua Eccleſia memoria Martyrum celebrabatur piè, & utiliter, quæ in Papatu fœdis abominationibus eſt contaminata.

Ac nonnulli quidem per inuidiam & contentionem, nonnulli uero etiam propenſa uoluntate Chriſtum prædicant.

Diſtributio eſt, qua oſtendit & hunc fructum prouenire ex ſuo carcere, uidelicet, quòd non ſolum boni & fideles, uerùmetiam mali & infideles Euangelium prædicauerint. Mali quidem inuidia & contentionis ſtudio incitabantur, Nam quò plures docebant Euangelium, eò magis cauſa Pauli grauabatur, ut qui iſtius ſectæ autor haberetur: Boni uerò & fideles animati exemplo Pauli, ſtudebant ut Chriſti Euangelium magis innoteſceret, & ſpargeretur per totum orbem in plurimorum ſalutem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Illi quidem per contentionem Christum annunciant, non purè, existimantes sese afflictionem addere uinculis meis: Hi uero ex caritate, scientes quòd ad defensionem Euangelij sim constitutus.

Confert utrumq; genus in causis efficientibus, & finalibus maioris declarationis gratia. Prius membrum est: qui per contentionem Christum annunciant, id faciunt non purè, id non puro affectu, nec ob uerum finem, sed ut adferant afflictionem uinculis meis, hoc est, ut magis grauent causam meam, qui propter Euangelium in carcerem coniectus sum. Nam cum Paulus teneretur in carcere, multi prædicabant Christum, ut Neronem magis inflammarent aduersus Paulum. Fuerunt autem isti absq; dubio Iudæi, qui ad quidquis patrandum parati erant, ut Paulus è medio tolleretur. Posterius membrum est, quòd quidam, uidelicet pij uero amore Christi et Euangelij moti annunciarunt Euangelium, atq; ideo se Paulo adiunxerunt, moti exemplo constantiæ ipsius, qui in ipso carcere non destitit à propaganda Euangelij doctrina. Exemplum ministris uerbi, adeoq; omnibus pijs imitandum, uidelicet, ut laborantibus Ecclesiæ membris, quantum in se est, opem ferant.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Quid igitur? Attamen quouis modo, siue prætextu siue ueritate annunciatur Christus, de hoc quoq; gaudeo, atq; etiam gaudebo.

Quia absurdum alicui uideri poterat, quod dixerat per malos quoq; Euangelium annunciari, anticipat eam obiectionem, & affirmat se ideo gaudere, quod ista occasione Euangelij fama ad plures perueniat. Vtitur enim Deus sæpè malis instrumentis ad boni operis effectionem. Sic etsi Scribæ et Pharisæi mali erant, nihilominus tamen illorum doctrinam ea parte, qua sincera apud eos remanserat, non paucis profuit.

Prætextus & ueritas hic opponuntur, per prætextum, studium nocendi intellige, per ueritatem, sinceritatem seu uerum animi studium ad propagandum Euangelium.

Noui enim quod hoc mihi cedat in salutem per uestram deprecationem, & subministrationem spiritus Iesu Christi.

Cur se gaudere dicat, ex eo quod Christus quouis modo prædicetur, ostendit. Sensus autem uerborum Pauli hic est. Vtut isti inuidi & contentiosi omnia in meam perniciem machinantur, tamen Christus per me glorificabitur sparso eius

Euan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Euangelio latè per orbem: quo ſanè gloria nulla maior in hac uita mihi contingere poteſt. Obſeruetur autem imprimis, quod Apoſtolus hoc non dicat fretus ſuis uiribus, ſed deprecatione Philippenſium et ſubminiſtratione, ſpiritus Chriſti, qui in cruce & uires addit, & conſolatur, Hic rurſus neceßitatem Stoicam euerſam uidemus.

Secundum expectationem etſpem meam, quod nulla in re pudefiam, ſed cum omni libertate, ut ſemper, ita nunc quoq; magnificabitur Chriſtus in corpore meo, ſiue per uitam ſiue per mortem.

Vt certam et immotam ſpem ſe habere, doceat duabus uocibus idem in genere ſignificantibus, utitur. Prior eſt ἀπεκαραδοκία, quam interpres expectationem uertit, & componitur ab ἀπὸ, id eſt, ἀ, κάρα, id eſt, caput, & δοκεῖν, annuere, Perinde ac ſi caput totum uergat, & inclinet in id, quod firmiter & certo ſperatur. Quaſi dicat Apoſtolus, Spero equidem certo & ſine omni hæſitatione. ut quemadmodum hactenus, ſic & poſt hac per me Chriſtus glorificetur. Monemur hoc loco, non omnia alienis precibus eſſe relinquenda, quinetiam ſperandum per nos erit quod cupimus, & ardentibus uotis depoſcendum, Sic enim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

ſcriptum eſt: Fiat miſericordia tua ſuper nos, quemadmodum ſperauimus in te. Vehementer igitur iſti errant, qui publicas pro ſe preces fieri mandant, ac interim ipſi uiuunt ſine pœnitentia ſecuri, omnibus libidinibus & furoribus indulgentes, qua ratione ſibi & ſuis maius exitium accerſunt.

Mihi enim uiuere Chriſtus & mori lucrum eſt.

Probat proximum dictum, nimirum quod Chriſtus magnificabitur in ſuo corpore, ſiue per mortem ſiue per uitam. Eſt autem huius probationis ſenſus, Siue uiuam, ſiue moriar, Chriſtus meum eſt lucrum, quo fretus ſecurus ſum & in uita & in morte. Nam uiuere & mori hîc ponuntur nominaliter, quod articulus præfixus τὸ indicat, & ſubintelligitur ἡμῖν præpoſitio, ut ſit ſenſus. Quando uiuo, Chriſtus eſt meum lucrum, & quando morior, idem Chriſtus eſt meum lucrum. Quare mihi perinde eſt, ſiue uiuam diutius, ſiue moriar. Quid lucrum appellet Apoſtolus, ex præcedentibus notum eſt, nempe gloriam Chriſti, quæ cum Apoſtoli commodo eſt coniuncta. Hic locus docet, qualisnam fiducia piorum eſſe debeat, cùm in uita tùm in morte. Non enim frangi metu mortis poteſt is, qui ſerio & uiua fiducia Chriſtum uictorem mortis, ſuum lucrum eſſe ſtatuit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

tuit, eumq; ſolum omnibus & lucris & damnis anteponit.

An autem uiuere in carne hoc mihi fructus operis ſit, & quid eligam ignoro.

Deliberationem inſtituit per digreſſionem. Vtrum ne uiuere aut mori ſit utilius, utrumq; enim utile & honeſtum in Domino. Cauſa huius deliberationis eſt. Quod maior fructus ex uita Pauli, quàm ex morte ipſius prouenire uideatur. Nam dum uiuit, inter homines ſe propagare Euangelium Chriſti (quod uberrimum fructum ſuæ uitæ, indicat) uidet. En, pij pectoris ingenium. Ei per an reddidi, Ita enim ſolet in ſubiectionibus accipi. In carne uiuere hoc loco, eſt in hoc caduco corpore uitam degere. τοῦτο, id eſt, hoc, abundat ex idiotiſmo Hebræorum, qui ſæpißimè antecedens repetunt. Fructus operis, id eſt, operepreciũm, nempe res utilis & fructuoſa, digna in qua aliquis operam ponat.

Coarctor autem ex his duobus, deſiderium habens, migrare & eſſe cum Chriſto.

Vtriuſq; partis deliberationis cauſis ſe moueri dicit Apoſtolus. Mori quidem optandum iudi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

cat, propterea quòd mors piorum sit accessus ad fruitionem gloriæ Christi. Viuere uero optandum iudicat, propter salutem Ecclesiæ promouendam sua prædicatione: Vocabulum ἀναλῦσαι, quod migrare reddidi, à nautis sumtum est qui profecturi soluere dicuntur. Sic etiam accipitur hoc uocabulum Luc. 12. Et in specie significat redire eò unde quis uenerat.

Sed permanere in carne magis necessarium est propter uos.

Alterius partis deliberationis ratio ab utili, ac si dicat: Si uos respicio, & uestrum in Euangelio profectum, satius est me in carne manere, hoc est, in hoc caduco corpore uitam aliquamdiu degere.

Ex utroq; deliberationis membro hæc discamus.

Primùm, quòd mors sit non interitus piorum, sed migratio animæ à corpore ad tempus.

Deinde, quòd animæ piorum non dormiant, sed Christi conspectu in cœlis fruantur.

Tertiò, quòd tota nostra uita debeat sibi proponere Christi gloriam, ac ædificationem Ecclesiæ Christi.

Quarto, quòd Christiani non debeant mortem expauescere, sed in Christo statuere mortem esse aditum ad meliorem statum, quàm sit hic præsens.

Et hoc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Et hoc confisus noui quòd manſurus ſim, & unà permanſurus cum uobis omnibus ad ueſtrum profectum & gaudium fidei, ut gloriatio ueſtra abundet in Chriſto Ieſu de me, mea rurſus apud uos præſentia.

Finem ſui uoti addit Apoſtolus, nimirum profectum Philippenſium & gaudium fidei, quod ex prædicatione Euangelij percipiant fideles. Obſeruetur fructus profectus in cognitione Euangelij, uidelicet quòd quò magis proficimus in fide ex prædicatione Euangelij, eò maius reddatur gaudium piorum, quod ex fide proficiſcitur, & abundantior fiat gloriatio in Chriſto. Hic ſanè fructus uberrimus & dulciſſimus, merito nos excitare ad audiendum, legendum, meditandum uerbum deberet.

TERTIA PARS.

Tantum dignè Euangelio Chriſti conuerſamini, ut ſiue uenero & uidero uos, ſiue abſens fuero, audiam de rebus ueſtris, quod ſtetis in uno ſpiritu, uno pariter animo decertantes per fidem Euangelij.

PRO-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

PRopoſitio ſuaſoria, eaq; generalis, quam mox in duo capita diſtribuit Apoſtolus: quorum Prius eſt, ut Philippenſes in negotio Euangelij fortiter ſe gerant, ut ſpirituales athletas decet. Poſterius continet mutua officia piorum, ut mores reſpondeant Euangelio. Prius caput perſequitur uſq; ad finem præſentis capitis. Poſterius aggreditur in principio ſecundi, quod copioſa enumeratione proſequitur.

Eſt autem digne Euangelio uiuere, reſpondere dignitati Euangelij, fidei puritate & morum innocentia, Seu, Eſt Euangelicam doctrinam firmo corde complecti, ac deinde ſibijpſi renunciare, ſublataq; cruce Chriſti eum ſequi in pietate, patientia, modeſtia, iuſticia & alijs uirtutibus. Ex quo manifeſtè ſequitur, eos omnes Euangelium contumelia afficere, qui ſecus uiuunt, quam Euangelij dignitas requirit, ut qui fidem iactant ſine uiuo cordis ſenſu, ſine pœnitentia & pietatis exercitijs propter quos nomen Dei apud hoſtes Euangelij malè audit. Stare in uno ſpiritu, eſt perſiſtere in ſinceritate doctrinæ concordes, cuius rei autor eſt Spiritus ſanctus. Eſt ergo Metonymia. Standi etenim uerbum athletis conuenit, à quibus ſumta eſt translatio.

Vt igitur hoc loco perſtringuntur nouatores, qui ſemper aliquid commiſcuntur, non tam ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

ædificationem quam ad inanem iactantiam, rixas & disceptationes: Ita uerè pijs commendatur constantia, ne quouis uento doctrinæ fluctuent. & instar arundinis facilè huc illuc impellantur. Vno pariter animo decertare per fidem Euangelij: *est fide tanquam tutissimo scuto munitos, pariter in aciem prodire, hostisque se opponere.*

Hic duo obseruanda sunt: Primùm, qui nam sint hostes Euangelij, *qualesq; eorum artes quibus* Euangelium *oppugnant.* Deinde, *quomodo se hostibus opponant fideles, & in qua re posita sit uictoria.* Hostes *sunt* Satan, Caro, Mundus. Satan *nunc doctrinæ, nunc uitæ piorum insidiatur, idq; partim sophistica, partim tyrannide, partim hypocrisi.* Caro *nunc acumine rationis se* Euangelio *opponit, nunc blanditijs inescare incautos conatur.* Mundus *nunc blanditur, nunc minatur, nunc exemplis pessimis ueluti inuadit castra* Ecclesiæ *ad obruendum* Euangelium. *Contra hos hostes pij stabunt in acie, armis spiritualibus armati, & scuto fidei omnium hostium tela excipient. Plura de hac pugna & panoplia fidelium uide ad* Ephes. 6. & 1. Thes. 5.

Nec in ulla re terreamini ab ijs qui se opponunt,

Vult Apostolus contemni pericula & minas hosti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

hostium uel potentißimorum, quod sanè nemo facere potest, nisi qui uera fide munitus fuerit. huc illud Iohan: Hæc est uictoria quæ uincit mundum, fides uestra.

Quod illis quidem est exitij iudicium, uobis uero salutis, idq; à Deo.

Ratio cur terreri aut consternari animis non debeant pij in lucta aduersus hostes suos, sumta ab euentu. Nam ut rabies aduersariorum contra Euangelium est ipsis iudicium futuræ damnationis & exitij: Ita pijs & fidelibus apertum & planum est salutis testimonium, quod fortiter pro Euangelio contra eius aduersarios militent.

Sed unde hoc? à Deo, respondet Apostolus. Reuocat autem Apostolus uictoriam ad Deum autorem, duabus de causis: uidelicet ne animo concidant fideles, si quid ferendum sit pro Euangelio, & ne insolescant aut efferantur, ac si aliquid propria uirtute efficere possent. Versio uetus, Papistis occasionem erroris præbuit, qui afflictiones Sanctorum merita salutis faciunt. Quia enim in ueteri translatione uocabulum causæ ponitur, ubi in Græco est ἔνδειξις, id est, ad uerbum iudicatio, seu iudicium uel demonstatio, arripiunt hoc Pauli dictum, ut eo oppugnent gratuitam salutem, cum tamen Paulus non de causa salutis loquatur,

tur, ſed de iudicio tantum. Nam ut ſignificat rabiem aduerſariorum magnum argumentum eſſe futuræ damnationis illorum: Ita conſtantiam piorum & luctam aduerſus hoſtes, futuræ eorum ſalutis demonſtrationem ſeu iudicium prænunciat.

Quoniam uobis donatum eſt, quantum ad Chriſtum attinet, non ſolum in ipſum credere, ſed etiam pro ipſo pati.

Expolitio rationis præcedentis per diſtributionem. Refert enim inter gratias Dei, & credere in Chriſtum, & pati pro Euangelio. Nam ut animalis homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus Dei: Ita nec credere nec pati uera & inuicta animi fortitudine pro Euangelio poteſt. Obſeruetur hic locus contra Papiſtas, qui fingunt liberi arbitrij eſſe, credere & non credere, pati pro Euangelio & non pati. Sed de hac re plura in capite Secundo dicemus.

Idem certamen habentes, quale uidiſtis in me, & nunc auditis in me.

Proponit ſe exemplum & ſpeculum fortitudinis, qua obſiſtere pios aduerſarios decet, ne uidelicet cruce frangantur, & abijciant confeſſionem

nem

uem propter acerbitatem afflictionum. Locus obseruetur de ministris uerbi, quorum munus est exempla doctrinæ moribus exprimere, ut quemadmodum ex ore ipsorum ueritatem discunt auditores, Ita ex moribus rectè uiuendi regulam sumant. Nam cum perfectißimus modus docendi constet regula & exemplo, quod enim regula menti offertur, id exemplo sensibus representatur, is pastor optimè suo fungitur officio, qui quod ore doceat, moribus exprimit.

CAPVT SECVNDVM.

SVMMA CAPITIS SECVNDI.

MVltis argumentis hortatur Philippenses ad concordiam, humilitatem & constantiam, promittit Apostolus se missurum Timotheum & Epaphroditum, quos illis singulariter commendat.

ORDO ET PARTES CAPITIS SECVNDI.

PArtes huius capitis duæ sunt præcipuæ. Prior Parænetica est, in qua hortatur Philippenses ad uirtutes Christiana professione dignas. In huius

ius loci confirmatione explicat copioſe locum de humiliatione & glorificatione Chriſti. Poſterior eſt commendatio, in qua Philippenſibus commendat Timotheum & Epaphroditum.

EXEGESIS SECVNDI CAPITIS CVM OBSERVATIONE DOCTRINARVM.

Si qua igitur exhortatio in Chriſto, ſi quod ſolatium caritatis, ſi qua communio ſpiritus, ſi qua uiſcera & miſerationes, implete gaudium meum.

AD *mutua inter Chriſtianos officia exhortaturus Philippenſes, omnium* primum *ad concordiam hortatur, quæ fons eſt reliquorum officiorum & uirtutum. Inſinuat autem hac uehementi & Pathetica obſecratione inter Philippenſes cœpiſſe diſſidia & contentiones, proculdubio per inſidias Pſeudoapoſtolorum, quod ex tertio capite colligi poteſt, ubi ita ait: Cauete canes, cauete conciſionem.*

Si qua, *inquit*, exhortatio eſt in Chriſto, *id eſt, ſi qua exhortatio nomine Chriſti facta apud uos locum habeat.* Si quod ſolatium caritatis, *hoc eſt, ſi caritas communis aliquid ſolatij*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

adferat. Si qua communio Spiritus, *id est, si eiusdem spiritus Christi participes sitis.* Si qua uiscera & miserationes, *id est, si tangamini ullo misericordiæ, cùm erga uos inuicem & Ecclesiam Christi, tùm etiam erga me affectu.* Ex hisce *quatuor infert propositionem*, Implete gaudium meum. *Hic omnium primùm obseruemus ex antithesi, eos omnes spernere exhortationes nomine Christi factas, caritatem fraternam contemnere, Spiritum sanctum abijcere, adeoq; omnem affectum erga pios deponere, qui mutuæ in Ecclesia concordiæ, quæ est ministrorum uerbi haud minimum gaudium, non student. De concordia copiosè diximus in commentarijs nostris in Epistolam ad Galatas.*

Vt idem sentiatis.

Expositio seu definitio est gaudij Apostoli. In *Græco est* φρονῆτε, *quod uerbum generale est, continens sub se omnes animorum actiones. Vult igitur Paulus, ut eodem sint Philippenses erga se inuicem animo & studio, ut idem in ædificationem cogitent, sapiant, meditentur, studeant, ament &c. Notetur quodnam potißimum ministrorum uerbi atq; adeo omnium piorum gaudium esse debeat, nimirum pia in pijs & honestis rebus consensio, & animorum coniunctio: unde postea pli-*

rimi

rimi & uberrimi in tota uita fructus ſequuntur. Moueat ergo nos magis hæc ſpiritus ſancti ſeria exhortatio, quàm uicioſæ carnis & cœcæ ratio= nis peruerſum iudicium.

Eandem dilectionem habentes.

Propoſitionis diſtributio eſt, qua quid per uerbum φρονῆρ intelligat, exponit, ac primum, idq; merito dilectionem collocat, quam uult eſſe eandem, id eſt, parem modo dilectionis.

Vnanimes.

Caritatis effectus eſt unanimitas, qua con= ſentientibus animis & ſententijs, coniunctiſq; uiribus nos inuicem foueamus ac ædificamus in bono.

Vnum ſentientes.

Effectus eſt unanimitatis. Vbi enim unus ani= mus, ibi quoq; unum ſtudium exiſtit. Cum igi= tur uno animo (non quidem ſubſtantia, ſed uolun= tate & affectu) coniunctos eſſe deceat Chriſtia= nos, par eſt, ut non ſolum mutuis officijs ex ca= ritate manantibus ſe inuicem foueant, uerùm eti= am ut in doctrina religionis ſummum tuean= tur conſenſum, Huc Pſalmus pertinet, Ecce

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in unum.

Nihil ex contentione aut inani gloria.

Amplificat per Antitheſin, & ſublatam uult diſcordiæ originem & concordiæ peſtem, quæ eſt contentionis ſtudium: quod ex inani ambitione naſcitur. Obſeruetur uerum inanis gloriæ indicium & concordiæ peſtem eſſe rixandi libidinem. Quare ſummopere pijs contentiones ſunt uitandæ, modo, ne cum pietatis & ueræ doctrinæ ſinceræq; iniuria fiat. Tum enim cum Paulo licebit dicere: Qui aliud Euangelium prædicauerit, quàm ego, anathema ſit.

Sed per humilitatem alijs alios exiſtimate præſtantiores.

Cauſam proximam mutuæ concordiæ facit ueram humilitatem, qua quis uilis in oculis ſuis apparens, nihil altum de ſe cogitat: ſed alios præ ſe honorandos iudicat, ut excellentiores. Quod quidem no ad ſtatum œconomicum & politicum, & officiorum diſcrimina referendum eſt, ſed ad animi et conſciẽtiæ forum, ubi quilibet proſtratus coram

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

coram Deo agnoscit propriam infirmitatem & utilitatem, agnoscit magnitudinem peccati sui. Hæc cognitio facilè efficiet, ut neminem non meliorem se iudicet, is cui pietas est cordi.

DE HVMILITATE Christiana.

QVos Paulus humiles, hos Christus pauperes spiritu nominat. Sunt proinde uerè humiles coram Deo, qui omni propriæ uirtutis, sapientiæ & iusticiæ fiducia exinaniti, quicquid boni est, in solo Deo quærunt. Quare humilitas Christiana coram Deo est uirtus, qua ex uerissima nostri cognitione nobis ipsi uilescimus, omnique propriæ uirtutis, sapientiæ & iusticiæ, fiducia exinaniti nos coram Deo prosternimus, ac in eo solo omnia bona per CHRISTVM quærimus. Ex hac humilitate coram Deo nascitur humilitas coram hominibus, quæ in uera dilectione fundatur. Hæc facit ut nos nemini præferamus superbè, sed omnibus sincerè nos accommodemus. Quoniam autem hæc Humilitas, qua nos uel coram Deo prosternimus, uel nos proximo subiicimus, non nascitur in carne nostra. Quærenda est ipsius uera scaturigo, quæ est regeneratio nostri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

ſtri per fidem & Spiritum ſanctum, priuſquam enim renaſcimur, Φιλαυτία in nobis regnat, & inanis gloriæ cupiditas, Verùm in renatis incoatur uera humilitas, quæ cognitione harum rerum creſcit & perficitur tandem.

Primùm cogitabimus mandatum Dei eſſe, ut ſimus humiles, huc primum præceptum facit, & mandatum de dilectione proximi, qui contra hæc præcepta ſuperbit, Deum offendit, excutit Spiritum ſanctum, & incurrit in pœnas.

Deinde proponemus nobis exemplum Chriſti, ad quod Paulus hic nos reuocat, cũ dicit, Chriſtum cum poſſet ſe in maieſtate glorioſa ut Deum exhibere, ſe puſillum hominem in omni humilitate exhibuiſſe, ad hoc ſuum exemplum inuitat Chriſtus ſuos diſcipulos, cum inquit: Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Quis, inquit Bernhardus, ſanæ mentis contemnit humiliari propter tam humiliatum pro nobis?

Tertio loco conſiderabimus nos ipſos penitus, quid fuerimus ante ortum, quid ab ortu, ad occaſum, quid erimus poſt hanc uitam. Fuimus ſemen & ſanguis in utero. Iam in deſerto miſeriarum huius uitæ ſumus, peccatis multis contaminati. Erimus aliquando eſca uermium & puluis, ut Abraham ſe puluerem agnoſcit. Huc pulcrè quadrant uerſus iſti:

Heu

Heu cur uſq; adeo uilißima terra ſuperbit,
Cuius fœda breui corrodent uiſcera uermes.

Quartò cogitabimus, Si quæ bona habemus, non noſtra eſſe, ſed Dei, *in aliorum commodum nobis collata, ut illa tanquam* Oeconomi Dei di=*ſpenſemus.*

Quinto cogitabimus, Deum *qui dedit, poſſe etiam aufferre quæ dedit, ſi ijs abutamur.*

Sexto ueniet etiam nobis in mentem, quod alij qui minora dona uidentur habere, quam nos, ſæpè plus operæ præſtent, & utiliores ſunt Eccleſiæ.

Septimo accedat quotidiana in exercitijs pie=tatis aſſuefactio, unde non ſolùm humiltas, uerum=etiam aliæ uirtutes creſcunt, & ueluti adole=ſcunt.

Octauo de multiplici ueræ humilitatis fructu cogitabimus, nam ſiue Deum *reſpicimus, ſiue nos ad homines conuertimus, ſiue nos ipſos conſidera=mus, mirabilis humilitatis fructus eſt uidere. nam ſi* Deum *reſpicimus, præparat humilitas* Deo *ho=ſpitium, iuxta hanc* Propheticam *ſententiam,* In *ſancto habitat, & cum contrito & humili ſpiri=tu.* Item, *Ad quem reſpiciam, niſi ad contritum ſpiritu & trementem ad ſermones meos?*

Hunc enim iuxta Chriſti dictum exaltat De=us, cum interea ſuperbis ἀντιτάσσεται, *ut* Petrus *loquitur. Si ad homines nos conuertimus, honora=*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

tur humilis, cum contra contemnitur ſuperbus. nam nemo non odit ſuperbum tanquam mancipium Satanæ & hoſtem Dei, & contemtorem hominum. Si nos ipſos conſideramus, dulciſſimos humilitatis fructus percipiemus. Primùm enim humilitas uera eſt mater pudicitiæ & patientiæ, Deinde ad ſapientiam parandam uiam ſternit, iuxta illud Salomonis, Vbi eſt humilitas, ibi & ſapientia. Adhæc humilitas pia eſt cuſtos fidei & timoris Dei. Eſt quoq; inuocationis cauſa quædam, & ueluti quædam exauditionis conciliatrix in Domino, ut in Pſalmo habetur, Reſpexit Dominus ad orationem humilium, præterea ueram humilitatem comitatur gloria. Matth. 5. Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Et 24. Qui ſe humiliauerit, exaltabitur. Huc illud Auguſtini, Sicuti arbor ut ſurſum creſcat, profundas ſubtus radices agere debet: ita quiſquis in humilitate fixum animum non habeat, in ruinam ſuam extollitur. Inſuper humilitas illa, de qua nobis eſt ſermo, Eſt ornatus animæ pulcerrimus, unde Petrus in prioris quinto, ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθε, hoc eſt, induite tanquam ueſtem, ſeu humilitate intus ornati ſitis. Hæc ſint dicta de humilitate contra ſuperbiam, quam & uetus Poëta damnat, cum ait, μὴ γαυρὸν σοφίᾳ μητ' ἀλκῇ μητ' ἐνὶ πλούτῳ.

Non

Non consideretis quisq; quod suum est, sed unusquisq; etiam quæ sunt aliorum.

Id est, quilibet consulat commodis proximi sui in ædificationem. Quod ubi fit, nec contentio, nec inanis gloria locum habere potest. Hic cauendum est, ne hanc utilissimam uirtutem cum turpissimo πολυπραγμοσύνης studio confundamus. Illa enim sancta quædam cura est, qua quisq; proximi studijs perinde atq; suis studet. Hæc profana temeritas est, qua quis nunc aliena munera inuadit, nunc alios calumniandi studio obseruat. De hac rectè dicitur, τῆς πολυπραγμοσύνης οὐδὲν χρεώτερον ἄλλο.

Hoc enim sentiatur in uobis quod & in Christo Iesu,

Maximum exemplum imitandum proponit, nempe Iesu Christi. Est autem hic uerborum sensus, ut inter se eum affectum seruent Philippenses, quo fuit præditus Iesus Christus. Sentiatur, imperatiuum est uerbum, quod in nomen resolui potest, hoc modo, Hæc sit uestra sententia, quæ Christi sententia fuit. Seu, Hic sit affectus in uobis, qui fuit in Christo Iesu, nempe summa humilitas.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Qui cum esset in forma Dei, non duxit rapinam parem esse cum Deo, sed ipse se inaniuit forma serui sumta, in similitudine hominum factus,& habitu compertus ut homo, humiliauit seipsum,factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis, Quapropter etiam Deus ipsum exaltauit, & donauit ei nomen quod est supra omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu se flectat, cœlestium, terrestrium, & infernorum, omnisq; lingua confiteatur quōd Dominus sit Christus Iesus ad gloriam Dei Patris.

Exponit Apostolus & definit qualis fuerit affectus in Christo, unde occasionem nactus, copiosam doctrinam tradit, de Christi diuinitate,potentia,humanitate, persona, beneficijs, morte,resurrectione, glorificatione ac regio honore. Hæ doctrinæ partes cum sint Christianismi præcipua capita, uolo eas breuiter in enarratione attingere,Ac primum quidem dicit.

Qui cum esset in forma Dei.

Hæc diuinitatis Christi assertio est.Esse autem in forma Dei,est maiestate & gloria se Deum uerum declarare, id quod fecit Dominus etiam ante assum-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

assumtam formam serui, ut hic Paulus manifestè loquitur. Nam discernit inter tempus maiestatis & inanitionis seu humiliationis, quo formam serui assumsit. Ideo autem & formæ Dei & formæ serui meminit, ut Christi affectus expressus proponatur, qui neglecta maiestatis gloria se ita submisit, ut noster fieret seruus, humana natura assumta in unionem hypostaticam.

Obseruetur igitur hoc loco testimonium de diuinitate Christi, Firma est enim à maiestatis & gloriæ declaratione ad essentiam consequentia. Ita enim Dominus per Prophetam ait: Gloriam meam alteri non dabo. & uerbum ὑπάρχειν significat cum diuinitatis declaratione simul adesse essentiam. Rectè igitur Augustinus in Formæ nomine naturalis plenitudo debet intelligi, sequitur,

Non rapinam arbitratus est, esse æqualem Deo.

Homines superbi, atq; adeò Diabolus ipse, interdum sibi assumunt diuinos honores, cum tamen sciant se nequaquam Deos esse. At Iesus Christus certo sciuit, quod esset æqualis Deo, & quòd diuinum honorem uendicaret sibi sine iniuria Dei. Rapina res aliena est, quæ per iniuriam possidetur. Significat Apostolus hac uoce, Christum non sumpsisse aliunde diuinitatis gloriam, sed uerè & sub-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

& ſubſtantialiter Deum eſſe. Non rapina fuit, inquit Auguſtinus, illa filij cum patre diuinitatis æqualitas, ſed natura. Non enim potuit eſſe rapina, ubi æqualis erat natura, hæc itaq; Chriſti humiliatio homines arrogantes humiliet, qui cum ipſi nihil ſint, ſuperbè tamen ſibi arrogant honores, ac ſi alijs meliores eſſent: quod quidem rapinæ genus eſt. Porrò quia æqualitas in unam perſonam non cadit, ſignificat Apoſtolus hac uoce Ieſum Chriſtum æternum Deum eſſe, diſtinctam tamen à Patre perſonam, ὁμοούσιον Patri & Spiritui ſancto. Vt igitur æqualitas perſonarum diſtinctionem oſtendit: Ita quoq; Arianos confutat, qui hunc Ieſum Chriſtum ſecundum naturam diuinam Patre minorem, hoc eſt, inæqualem eſſe iudicarũt.

Sed inaniuit ſemetipſum forma ſerui ſumta.

Humiliatio Ieſu Chriſti uoluntaria hiſce uerbis deſcribitur. Nam cum dicitur, inaniuit ſeipſum, ſignificatur ſpontanea ſubmiſſio. Qualis autem ſit hæc inanitio ſeu humiliatio filij, in ſequenti textu exponitur per diſtributionem. Forma ſerui eſt qua Filius Dei reuera ſeruilem conditionem in ſe recepit cum natura humana. Nam non ſolum Patris cœleſtis, ſed etiam hominum factus eſt ſeruus, nõ quidem coactione, ut dictum eſt, ſed ſpontanea uoluntate. Etſi autem omnes credentes

ſerui

ſerui ſunt Dei, ut qui ea conditione adoptentur, ut ſe & totam uitam Deo in obſequium addicant: Chriſtus tamen peculiari modo, ſeruus Dei dicitur, uidelicet, quod Deus Pater ipſum emiſerit ad opus eximium quoddam, quod cum cæteris commune non habet.

Obſeruetur hoc loco Antitheſis in uerbis Pauli, ſuprà dixit, in forma Dei exiſtens, hic uero formam ſerui aſſumens, qua antitheſi ſignificatur, quod forma Dei ipſi per naturam & eſſentiam competat, & quòd forma ſerui tantùm ſit aſſumta ab illo in unionem perſonalem, atq; ita qui Rex Regum, & Dominus Dominantium natura eſt, ſeruilem conditionem ſuſcepit, aſſumta natura humana, ut ſua ſeruitute genus humanũ à perpetua peccati ſeruitute & miſeria redimeret.

In ſimilitudine hominum factus.

Hoc eſt, ſimilis factus alijs hominibus, ut qui ueram naturam humanam aſſumſerit.

Et habitu compertus ut homo.

Interpretatio eſt à ſigno. Confirmat enim Chriſtum uerè aſſumſiſſe humanam naturam, idq; à proprietatibus humanæ naturæ, quæ ab ea ſeparari nõ poſſunt. In omnibus enim, exempto peccato, ſe geſſit ut uerus & naturalis homo, creuit, comedit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

medit, bibit, dormiuit, fatigatus est, fleuit, tristatus est. Breuiter, Humanæ naturæ proprietatibus se uerum hominem declarauit. Hoc loco perperam abusi sunt Morcionistæ, qui hinc colligebant, corpus Christi esse spectrum, seu phantasma, & non uerum corpus, sed facilè istud delirium refutatur. Nam Paulus hic similitudinem non separat à natura, nec particula, ut, improprietatis nota est, sed potius ueræ & solidæ approbationis, sicuti sæpè aliâs. Præterea scopus Apostoli hic est, ut doceat qualiter se gesserit Christus humana natura assumta. Ostendit enim ipsum cum posset se in maiestate gloriosa, ut Deum exhibere, se hominem in omni humilitate exhibuisse. Nam Philippenses hoc loco ad humilitatem hortatur Apostolus, cuius rei gratia, ut dictum est, Christi exemplum adducit, affirmans ipsum, cum in forma Dei esset, exinaniuisse seipsum, forma serui assumta, id est, humana natura cum omnibus suis naturalibus proprietatibus, sed sine peccato: quod non est à natura, sed aliunde, nempe ab inobedientia primorum parentum, pro qua ut satisfaceret, subijt crucem, ut sequitur.

Humiliauit semetipsum, factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis.

Hoc est, in humanitate seu secundum humanam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

nam naturam usq; adeò se humiliauit, quod detestandi patibuli (quod sontibus tantùm & maleficis debeatur) supplicia subire uoluerit, ut genus humanum repararet. Vis itaq; argumenti præsentis hæc est: Cum Christus Dominus ita se humiliaret propter nos, ut crucis horrendum supplicium subiret, decet profecto nos humiliari, qui natura miseri & caduci sumus: Decet ut nobis inuicem in omni humilitate seruiamus. Quanquam autem iuxta diuinam naturam pati non potuit Christus, tamen humiliatio ipsa & crux-persona fuit quæ est Deus & homo. Quare merito Philippensibus atq; adeò omnibus Christianis hoc summum humilitatis exemplum ab Apostolo proponitur: quæ sanè humiliatio non est perpetua, sed habet felicem exitum, ut etiam in Christo uidemus, quemadmodum sequitur:

Quapropter etiam Deus ipsum exaltauit, & dedit ei nomen, quod est supra omne nomen.

Hoc addit, ut proposito præmio Philippenses ad humilitatem inuitet. Si etenim ipsum in uera humilitate fuerimus imitati, poterimus eiusdem merito sperare, ut cum ipso exaltemur, iuxta illud Pauli ad Romanos: Compatimur cum illo, ut etiam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

am glorificemur. Et illud Christi, Qui se humiliat, exaltabitur.

Quanquam autem secundum diuinitatem nec exaltari, aut maiorem dignitatem consequi potuit Filius Dei, semper Patri æqualis, quàm eam, quàm semper cum Patre habet: Nec secundum humanitatem diuina gloria illi competit. Scriptum est enim, Gloriam meam alteri non dabo: tamen ratione eximanitionis & humiliationis, quæ fuit personæ, hæc rectè dicuntur. Porrò quod additur:

Vt in nomine IESV omne genu se flectat.

Periphrasis est, qua diuina maiestas, dignitas & gloria circumscribitur, Sensus ergo est: Vt omnia creata Christum ut Dominum uenerentur, ac sese illi submittant, diuinam ipsius agnoscentia maiestatem. Huc pertinet distributio quæ sequitur:

Cœlestium, terrestrium, & infernorum.

Nihil enim uult aliud Apostolus hac distributione, quam nullam creaturam excipi, quæ non Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Christum superiorem agnoscat, Verum cum Papistæ ex tertio distributionis membro purgatorium fabricant, ualde debili fundamento nituntur. Ex hoc enim loco in hunc modum colligunt: Inflectunt genua Christo, quod de diabolo dici non potest. Igitur sunt animæ in purgatorio quæ Christo hunc cultum præstant apud inferos. Respondeo. Paulus hic loquitur nõ de cultu simpliciter, sed de subiectione in genere, & agnitionè maiestatis Christi & gloriæ, à qua agnitione nequaquam eximuntur damnati. Imò ipsi Diaboli Christum agnoscunt, ut uel ad nomen Iesu contremiscant. geniculatio igitur hæc non cultus, sed subiectionis est, significatur enim sistio diabolorum ad tribunal Christi, cum trepidatione, ut Paulus hanc geniculationem interpretatur, Roman: 14. omnes sistemur ad tribunal Christi, scriptum est enim, uiuo ego mihi flectitur omne genu: Male igitur architecti purgatorij hunc locum ad suam fabricationem torquent, ut interim taceam nihil sani esse in doctrina de purgatorio, quemadmodum duabus firmißimis demonstrationibus ostendam. Definiunt Monachi purgatorium esse satisfactionem, quæ post mortem à defunctorum animabus pro peccatis penditur in igne purgatorij. Hac cum definitione pugnat uictima Christi qua sola expiatur peccatum. Ita enim ait Iohannes. Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni peccato.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Proinde cum ſatisfactio ſolius Chriſti ſit, ſequitur ſententiam Papiſtarum contumelioſam erga Filium Dei eſſe, qui alium ſatisfaciendi modum quærunt quàm Chriſti ſanguinem: quo intelligitur crucis obedientia, deinde obijcio Papiſtis hoc dilemma: Omnes homines uel in fide diſcedunt uel ſine fide. Si in fide, de morte corporum tranſeunt ad uitam animæ. Iohan. 5. Qui credit illi qui me miſit in iudicium non ueniet. Sed tranſiuit de morte ad uitam, eſt enim finis fidei ſalus animarum, 1. Pet: 1. Reportantes finem fidei ueſtræ ſalutem animarum ueſtrarum. Si ſine fide diſcedunt, ex hac uita, ira Dei manet ſuper eos. Iohan. 3. Cùm igitur nec fidelis nec infidelis purgatur igni infernali, friuolum eſt commentum Papiſtarum de Purgatorio, cuius tamen prætextu multorum poſſeßiones ad ſe fraudulenter tranſtulerunt. Hanc interpretationem confirmant etiam ea quæ ſequuntur.

Confiteaturq; omnis lingua, quod Dominus ſit Ieſus Chriſtus, idq; in gloriam Patris.

Id eſt, finis imperij Chriſti gloria Dei Patris eſt, qui ex hoc glorificabitur quod ſuis æternam uitam per Chriſtum dederit, & hoſtes per eundem uicerit & damnauerit.

Pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Proinde dilecti mei sicut semper obedistis, non ut in presentia mea tantum sed nunc multo magis in absentia mea cum timore & tremore, uestram ipsorum salutem operamini.

Consequentis illatio. Concludit enim à Christi exemplo non solum ueræ humilitati studendum esse, uerumetiam omni uirtutum generi incumbendum, atq; hæc conclusionis summa est. Cæterum amplificatio huius conclusionis tria habet. Primum collationem temporis præteriti cum futuro, Sæpe enim ex præterito coniectura de futuro sumitur. Hactenus, *inquit*, Obedistis *semper: Quare spero ut in posterum quoq; uos obsequentes præbeatis.* Secundum *modum conuersationis in hac uita.* Cum timore, *inquit*, & tremore, *id est, cum uera animi humilitate, pura conscientia, synceraq; religione, seu sollicito tremore quo non dubitatio alitur, sed quo neglectus Dei, falsa colendi Deum ratio, securitas carnalis, ignauia & superbia excutiuntur.* Tertium *Vsum, cum inquit,* Vestram ipsorum salutem operamini, *id est, uestrum salutis cursum conficite, hoc est, dum in hac mortali uita manendum est uobis, cum timore, & tremore uiuite.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Non est autem salutem operari, operibus mereri salutem aut consequi, sed in salutis stadio feliciter progredi. Operari igitur salutem dicitur, qui in sanctitatis stadio currit. Quamuis enim gratis in uno Christo per fidem apprehenso seruemur, per uiam tamen iusticiæ & innocentiæ ad salutem contendere nos oportet. Quoniam Filij Dei eius spiritu ducantur, per quem sunt iustificati, ut in bonis operibus ambulent. Hæc consentiunt cum dicto Apostoli ad Ephes: 2. Gratia saluati estis per fidem (& hoc non ex uobis Dei donum est) & non ex operibus ne quis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu ad opera bona, quæ præparauit Deus ut in ijs ambulemus: Et cum disputatione Pauli ad Roman: Postquam enim Apostolus illic de gratuita iustificatione disputauerat, mox addit doctrinam de bonorum operum necessitate.

Nam Deus est qui agit in uobis & uelle & efficere pro beneplacito.

Ratio exhortationis seu comprobatio à facili seu caussa efficiente: Deus est qui operatur omnia salutaria in uobis, igitur cum timore Dei in recto cursu pergite apprehensa manu Dei. Operatur autem Deus uelle in nobis dum ex mala uoluntate bonam facit: Operatur efficere quando

suo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

ſuo ſpiritu nos iuuat & addit uires. Sed qua re motus? hoc agit εὐδοκία, id eſt, beneuolentia paterna qua nos complectitur, & amat in dilecto filio ſuo, ſaluatore noſtro Ieſu Chriſto. Epheſ: 1. Obſeruetur hoc loco teſtimonium euidentißimum contra liberi arbitrij aſſertores. Si enim naturalium uirium eſſet uelle & efficere ſalutaria, non hoc Paulus tribueret peculiari actioni Dei in iuſtificatis. Verum poſtquam Deus ſuo uerbo credentem illuminauit ſuo ſpiritu, ex uoluntate mala bonam fecit, & uires ſubſequente gratia adiuuat, non ſumus iam ſtipites aut ſaxa, ut inuiti trahamur, ſed quod rectè uolumus efficere iuxta uires ex beneuolentia Dei collatas, poterimus. Sicut ergo extra gratiam nulla eſt libertas uoluntatis ad ſpirituales actiones, Ita gratia collata libertas aliqua uoluntatis redditur, quæ actionum ſpiritualium quædam cauſa eſt, rectè proinde numerantur cauſſæ conuerſionis & bonarum actionum, uerbum, ſpiritus ſanctus & uoluntas, Sed docta uerbo, mota & roborata à ſpiritu ſancto. Voluntas enim ſic docta mota & roborata à ſpiritu ſancto, poteſt uel aſſentiri, uel non aſſentiri, poteſt ſpiritui ſancto obedire, uel reſiſtere, id quod ex concione Stephani, Act: 7. manifeſtè colligitur. Phariſæi audientes Chriſtum à Deo trahebantur uerbo & ſpiritu ſancto, uoluntas eorum mouebatur à ſpiritu ſancto ad aſſentiendum, Sed nihi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

lominus contumaces manserunt aduersum spiritum sanctum, ex quo fit quod Christus tribuat illis peccatum in spiritum sanctum.

Omnia facite sine murmurationibus & disceptationibus.

Pergit Apostolus in concordiæ præceptis. Per murmurationes, clancularias oblocutiones intelligit, quæ uiam sternunt ad apertas discordias. Disceptationes sunt uerborum pugnæ, unde fit ut alij alijs cedere nolint, ex quo postea scaturiunt seditiones, schismata, conuicia, bella, atq; adeo Diabolo aperitur ianua ad capiendos & perdendos homines.

Vt sitis irreprehensibiles & sinceri.

Hoc est, ut sitis tales, ut nemo de uobis conqueri possit, utq; neminem lædatis aut ulla iniuria afficiatis dicto uel facto, ἄμεμπτοι enim græcè sunt, qui ita uitam instituunt, ut sine omni querela uiuere uideantur, ἀκέραιοι dicuntur innocui, sinceri, seu placidi, & à lædendi studio alieni. Metaphora sumpta est ab animantibus, quæ uel cornibus omnino carent, uel ita natura mitia sunt, ut cornibus neminem petere tentent. Coniungit

itaq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

itaq; Apostolus causſam & effectum, Sed effectum priori loco ponit. Obſeruetur hoc dictum contra eos, qui tametſi boni & Chriſtiani iudicari uelint, ſemper tamen pungunt abſentes, & ſæpe commendationis prætextu famam innocentum denigrant, commendationi admiſcentes quandam uafram & diabolicam (quam tamen ſtudium erga abſentes interpretantur) obloquutionis libidinem.

Filij Dei inculpati in medio nationis prauæ & tortuoſæ.

Collatio eſt qua confert filios Dei cum hominibus nondum regeneratis, ut oſtendat longè diuerſiſsima eſſe debere illorum ſtudia. Filiorum enim Dei eſt imitari patrem cœleſtem, inſtituendo uitam iuxta ipſius mandatum, & prout ipſum habeant uitæ exemplar, ſicuti ipſe dicit. Sancti eſtote ſicut ego ſanctus ſum. Contrà autem non regenerati ſuam prauam & diſtortam ſequuntur originem. Vocat autem nationem prauam & peruerſam quæ ordine peruerſo, & contra quàm decet omnia facit, diſtorquendo ut ex rectis obliqua fiant. Quod ſane fit dum in rebus diuinis à principijs adhuc reliquis in natura deflectunt ad omnem impietatem & iniuſticiam.

Primum obſeruetur hoc loco, qualenam ſit in-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

genium omnium hominum, qui nondum per regenerationis gratiam facti sunt noua creatura in Christo Iesu, uidelicet prauum & tortuosum, prauum quidem, hoc est, malignum, scilicet habitu, tortuosum uerò, hoc est, flexuosum, uidelicet, studio, ut quod ea quæ recta sunt torqueat & incurset ut minime recta esse uideantur.

Deinde obserua, cuius rei nos admoneat augustus ille titulus, quòd nos qui credimus in Iesum Christum Filij Dei censeamur, segregati à praua & distorta natione, uidelicet, ut summo studio caueamus, ne quid maculæ contrahamus ex improborum consuetudine: unde hic augustus titulus, & adoptio diuina maculari potest. Quare diligenter cauendum est, cum uersamur in tanto periculo ne gratia adoptionis nostra culpa excidamus.

Inter quos lucete tanquam luminaria in mundo.

Alludit Paulus ad dictum Domini. Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut Pater uester cœlestis glorificetur. Significat hac metaphora reliquum mundum totum densissimis ignorantiæ & malitiæ tenebris occupari. Vt igitur faces in tenebris splendent, sic pij inter obliquos & tortuosos

tuosos homines, qui meræ tenebræ sunt lucere debent: idq; puritate doctrinæ, confessione, & conuersatione, seu uita: ut alios sua luce illuminent, quo tandem è tenebris emersi ad lucem Dei uenirant.

Porrò quid lucis uocabulum in scripturis significet ex Antithesi lucis & tenebrarum pulchrè colligi potest, tenebræ in scripturis accipiuntur dupliciter, propriè, & figuratè: quibus ex aduerso respondet lucis seu luminis uox. *tenebræ propriè acceptæ, sunt lucis (quæ est qualitas lucida) priuatio. Vt Gene: 1. tenebræ erant super terram & fiat lux, Figuratè tenebræ primum significant erroneam doctrinam quibus opponitur lux quæ est uerbum Dei. Lucerna pedibus meis uerbum tuum & lumen semitis meis. Psal. 119. Secundo, notant tenebræ effectum erroneæ doctrinæ, uidelicet cæcitatem ignorantiam in mente, quibus lux mentis, id est, clara noticia Dei in mente aduersatur. Tertò, tenebræ significant mores malos qui cæcitatem mentis comitantur, quibus lux morum, hoc est, sancta uita opponitur. Sic, inquit Christus, luceat lux uestra coram hominibus, ut homines uideant uestra bona opera. Quartò, tenebræ homines cæcos & flagitiosè uiuentes notant, ut in illo, & tenebræ eam non apprehenderunt: quibus lux opponitur, utpote Christus ipse qui uera lux est, & omnes pij qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

lux dicuntur à Paulo. Quintò, tenebræ regnum diaboli significat, unde Satan princeps tenebrarum dicitur: quibus opponitur lux quo regnum Christi significatur. Hic facilè est uidere, uariare significata nunc per Metaphoram, nunc per Metonymiam, nunc per Metalepsin.

Sermonem uitæ adhibentes.

Ratio cur Apostolus pios luminaria appellauit in mundo, nimirum quia uerbum lucis siue uitæ habent, quod tanquam lucernam admouere seu adhibere uitæ formandæ debent. Dicitur autem Euangelium uerbum uitæ hoc loco, propterea quod uitam nostram dirigere debeat, ne à recto cursu deflectamus, atq; ita in tenebras mortis præcipitemur. Respicit autem Paulus hoc loco ad dictum Dauidis: Lucerna pedibus meis uerbum tuum. Solum enim uerbum Dei iustam ac ueram uiuendi rationem hominibus præscribit, quod tanquam lucernam adhibere debemus, ne in tenebras ruamus. Quid? an non lex norma uitæ est? cur ergo Euangelio tribuis quod est legis? tenendum est discrimen legis & Euangelij quantum ad opera attinet, nam utraq; doctrina obedientiam erga Deum, & dilectionem proximi requirit. Sed in hoc discrimen est. Lex, quas actiones interiores & exteriores Deus requirat, ostendit & simul

indicat

indicat nihil placere Deo niſi ſatisfiat toti legi. Euangelium autem docet quomodo incoari poßit obedientia, & quomodo placeat. Vt enim obedientia inchoatur per ſpiritum fidei, ſine quo ψυχικοὶ homines ſumus qui nihil diuinarum rerum percipere poſſumus: ita placet propter Chriſtum etiamſi normæ legis non ſatisfiat, atq; adeo hæc obedientia à Paulo fructus iuſticiæ fidei appellatur, quia niſi prius obtinuerimus iuſticiam per fidem, nihil boni operis quod ualet coram Deo præſtare poſſumus. Qua: e Paulus rectè iubet adhibere ſermonem uitæ, hoc eſt, Euangelium=

In gloriam mihi, in diem Chriſti, quod non fruſtra cucurrerim, nec in uanum laborauerim.

Addit particularem finem. In gloriam, inquit, mihi, id eſt, ut gloriari poßim in die Chriſti, quòd uobis non fruſtra prædicauerim Euangelium. Verbo currendi, ſignificat Apoſtolus ſuam in miniſterio Euangelij ſedulitatem, & induſtriam: qua uoce illorum oſcitantia & pigritia taxatur, qui hoc diuino & auguſto officio ſegniter funguntur: Ex quo fit ut nullum ſui laboris ſeu ocij potius fructum percipiant, cum interim ſeduli miniſtri benedictionem Domini ſentiant, dum uident miniſterium ſuum multis prodeſſe ad ſalutem,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

tem, unde ſpem etiam concipiunt, ut cum Paulo in die Chriſti gloriari poſſint. Quod autem addit In diem Chriſti *eò pertinet, ut Philippenſes adeoq; & nos excitet, ad perſeuerantiam in pietatis curſu per totam uitam.*

Quinetiam ſi immolor ſupra hoſtia ſacrificioq; fidei ueſtræ, gaudeo & congaudebo omnibus uobis ob id ipſum & uos gaudete & congratulamini mihi.

Quia dubius erat exitus uinculorum Pauli, hic attexit ſe libenter mortem obiturum pro defenſione & confirmatione Euangelij, fideq; Philippenſium, qua re magis Philippenſes ſtimulat, ut iuxta eam doctrinam, pro qua ipſe iam erat paratus mori, uitam inſtituant. Si morior, inquit, immolor ſupra hoſtia & ſacrificio fidei ueſtræ, *hoc eſt, cum antea uos in hoſtiam & ſacrificium Deo obtulerim, & fideles in ea prædicatione effecerim nequaquam moriturus mærore conficior, ſed lætor potius, ac una uobiſcum gaudeo. Gaudeo quidem quia offeror tanquam libamen additum uobis ueluti hoſtiæ. Gratulor uero quia uos Euangelio à me prædicato credentes, non ſecus atq; ſacrificium aliquod Deo gratiſſimum obtulerim.*

Reſpicit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Respicit autem hic Apostolus ad ueterem sacrificandi ritum, qui Symbolum fuit non solum sacrificij Christi, uerumetiam spiritualis sanctorum hostiæ. Vt enim illic erat libamen, hostia, sacerdos offerens. Ita & hic Paulus se σπονδίζω, hoc est, libamentum facit, & sacerdotem qui offerat. Philippenses uero hostiam. Nam eos gladio uerbi Dei mactatos Deo adducit in sacrificium.

Dignitas ministrorum uerbi

Obseruetur igitur hic: Primum, quanta sit dignitas ministrorum uerbi, qui sacerdotes sunt coram Deo ad offerendas illi hostias, non quales sacrificuli in Papatu offerunt, nec quales Aaronici sacerdotes in ueteri lege, sed homines mactatos spirituali gladio, quos in uiuentem hostiam offerunt. Cæterum offerendi ratio in fide consistit, qua mortificati consecramur Deo per Iesum Christum. Monentur præterea hic ministri uerbi, quo affectu esse debeant in suo ministerio, nimirum ut uitæ fortunis, uxoribus, liberis, amicis, adeoq; omnibus in mundo rebus charissimis ac dulcissimis ministerium suum anteponant, ac si mortis periculum eis adire contingat, ut statuant mortem suam ueluti dulcissimam quandam σπονδὴν & Deo gratissimam esse. Est enim imprimis obseruandum quòd Paulus mortem quam pro defensione Euangelij obit, definit σπονδὴν libamen seu sacrificium: quo delectatur Deus. Hinc est quod Dauid

dicit

dicit preciosa in conspectu Domini mors sanctorũ eius: Hinc haud dubie martyres olim in mediis supplicijs se consolabantur. Verum hoc sciendum est quod mors per se non placeat Deo. Sed propter obedientiam, & patientiam in morte, quibus addo euentum, uidelicet, quod mors sit martyrium & testimonium fidei & confessionis. unde alij animantur ad confessionem & confirmantur in fide.

QVARTA PARS.

Spero autem in Domino Iesu Christo me breui Timotheum missurum ad uos, ut & ego tranquillo sim animo, cognito statu uestro.

ALteram partem huius capitis aggreditur Apostolus, quam supra totius Epistolæ quartam fecimus. Est autem hæc pars συσταικὴ, seu demonstratiua, quæ absoluitur laudibus Timothei & Epaphroditi. Hæc commendatio tota eò pertinet, ut Philippenses, hos duos ministros Dei, adeoq; omnes Sinceros ministros uerbi in honore habeant, contempta Pseudoapostolorum uana iactantia. Paraseue huius commendationis est, quòd dicat Apostolus se sperare breui missurum Timo-

Timotheum ad ipsos, ut ab eo reuerso cognoscat statum Philippensium, quo cognito tranquilliori sit animo.

Observa itaq; hoc loco ingenium uerè Apostolicum esse profectu auditorum suorum, etiam in medijs ærumnis, reddi animosiorem & alacriorem. Quod sanè ministris omnibus uerbi in exemplum proponendum est.

Neminem enim habeo pari animo præditum, qui adeo sincere pro uobis sollicitus sit.

Ratio cur Timotheum promittit se missurum ab affectu Timothei erga Philippenses sumpta: Et simul propositionis commendatoriæ insinuatio una cum ratione à collatione Timothei & aliorum comministrorum uerbi petita. Est autem hæc maxima Timothei commendatio quòd reliquis omnibus præferatur, quantum quidem ad sollicitudinem sanctam pro Philippensibus, attinet. Hic ergo Timotheus nobis in exemplum proponatur, ut quemadmodum ipse fuit: Ita & nos simus solliciti pro Ecclesijs Christi uel remotissimè à nobis dissitis.

Nam omnes quæ sua sunt, quærunt, non quæ sunt Iesu Christi.

Ætio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Ætiologia est, collatione, qua præfert Timotheum pleriſq; ſuorum commilitonum, qui propriam quietem ſectantes hunc habent ſcopum, ut in tuto ſint ac rebus neceſſarijs abundantes in pace uiuant.

Hîc primum hyperbole in propoſitione uniuerſali obſeruanda est. Solemus enim uniuerſaliter (præſertim cum oratio querelam de moribus continet) ea exprimere, quæ ut plurimum ita ſe habent: Vt nuſquam tuta fides: Omnes ſtudent auaritiæ &c. Etſi autem plus dicet hyperbole quam res est, tamen eius uerus uſus in ſacra ſcriptura est, ut inde ueritas intelligatur cum querela mixta. Deinde obſeruandum est, quod quæ Chriſti ſunt quærere & quærere quæ ſua ſunt, hic ita opponantur, ut ſimul ſtare non poſſint.

Dicitur autem is, quæ Chriſti ſunt quærere, qui totum ſuum conatum eò confert, ut Chriſti gloriam illuſtret, ſalutem animarum quærat, non impeditus ulla priuati commodi aut incommodi ratione. Contrà, ſua qnærere, is dicitur, qui quidem forte Chriſtum ſincere docet, ſed maiorem rationem habet ſui commodi & ſuæ quietis quam Euangelij, gloriæ Chriſti, & ſalutis animarum. Si itaq; Chriſtus ſummus ſcopus fuerit, nihil prohibet etiam ſua commoda quærere, modò non negligentior quis ad quærendam Chriſti gloriam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

gloriam reddatur. Sic pia est cura coniugum & liberorum, modo primum & summum locum occupet cura gloriæ Christi, & pietatis ueræ conseruandæ studium.

Experimentum autem eius nostis quōd ut filius cum patre mecum seruiuit in Euangelio.

Commendatio ab ante actis amplificata comparatione. Obserua Paulum tantum Apostolum non appellare Timotheum iuuenem adhuc, quem ipse in Euangelio instruxerat, seruum aut famulum, sed ipsum filij honore dignatur: Nescit enim superbum Dominum Ecclesia Christi. Deinde appellatione filij indicat Apostolus quo affectu ministri superioris uocationis esse debeant erga suos comministros, utut fuerint gradu uocationis dispares.

Hunc igitur spero me missurum simulatq; uidero rerum mearum statum.

Commendationis conclusio est cum admonitione de tempore, quo ipsum Timotheum mittere decreuerat, nempe cognito rerum suarum statu, qui adhuc incertus erat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Confido autem in Domino, quod & ipsè cito uenturus sim.

Clausula hac de suo ipsos reditu sperare monet, quod eò spectat, ut eò sanctius uitam suam componant, quo inueniat eos abundare in cognitione & omni sensu, id quod supra ipsis optauit.

Necessarium autem putaui Epaphroditum fratrem & cooperarium & comilitonem meum, uestrum autem Apostolum & ministrum necessitatis meæ mittere ad uos.

Secunda propositio huius partis, cui maxima Epaphroditi commendatio aspergitur. Primum enim Fratrem *ipsum nominat, qua appellatione non tantum affectum suum erga ipsum declarat: Verumetiam seipsum in ordinem redigit, & Epaphroditum pastorem Philippensium sibi parem facit, quod quidem non tollit gradus Apostolatus & pastoratus, sed magis coniungit superiores & inferiores: ut coniunctis uiribus gloriam Christi per prædicationem Euangelij promouean.* Deinde *ipsum* Cooperarium, *id est, collegam fatetur, quantum quidem ad commune ministerium propagandi regni Christi attinet. Tertio*

agnoscit

agnoscit ipsum Comilitonem suum, quo nomine plus quiddam significat, nimirum quod forti & inuicto animo militauerit secum pro Christi regno dilatando, idq; contra Pseudoapostolos & mundi rabiem Euangelium persequentis. Quarto pronunciat illum Apostolum Philippensium, hoc est, Parochum seu ministrum Euangelij apud Philippenses, Transtulit enim nomen speciei ad genus, maioris commendationis ergò. Quinto Ministrum necessitatis suæ ipsum appellat, ut qui sibi subministrarit quibus opus erat, perferens ad ipsum quæ Philippenses miserant: Vnde commendatur ab affectu & officio erga Paulum. Sit igitur hic Epaphroditus ministris Euangelij propositus, tanquam speculum formandæ uitæ in suo ministerio.

Quandoquidem desiderabat uos omnes uidere & anxius erat propterea quod audissetis eum ægrotasse, & certo ægrotauit proxime mortem.

Hæc commendatio sumitur ab effectu Epaphroditi erga suos Philippenses, pro quibus, cum ægrotaret, magis erat quam pro seipso sollicitus: ne uidelicet ægritudo ipsius Philippensibus mœrorem adferret.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Exemplum hoc proponatur cùm ipſis miniſtris Euangelij, tùm etiam auditoribus, ut hinc etiam admoneantur, quàm ſolliciti eſſe debeant pro ſe inuicem.

Sed Deus miſertus eſt eius, nec eius ſolum, ſed & mei, ne dolorem haberem ſuper dolorem.

Hic multæ quæſtiones ſe offerunt quarum explicatio in primis utilis eſt.

Prima quæſtio eſt de dogmate Manicheorum, qui hanc præſentem uitam, ut malum per ſe, damnarunt: quorum error hoc Pauli teſtimonio confutatur. Nam prorogationem uitæ Epaphrodoti inter miſericordias Dei deputat: Quod, profecto perabſurdum fuiſſet ſi hæc præſens uita per ſe mala eſſet. Taceo promiſſionem quarto præcepto additam, quâ promittitur longæua uita ijs qui maioribus ſuis debitum præſtiterint honorem.

Quæſtio ſecunda eſt de ἀπαθείᾳ Stoicorum quam etiam hic Paulus ſuo exemplo & teſtimonio euertit. Nam ipſe Apoſtolus qui ſpiritum Dei habuit, quo regebatur, nunc lætatur, nunc triſtatur. Huc accedit quòd nulla omnino laus eſſet patientiæ Chriſtianorum, ſi omni ſenſu doloris prorſus carerent, ſed edocti uerbo Dei dolorem

mitigant

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

mitigant eumq; superant per spiritum sanctum qui ipsis inter precandum uberem consolationem adfert.

Tertia quæstio est quam Ambrosius hoc loco mouet hisce uerbis. Quid ergo est ut præsente Apostolo qui mortuos exuscitabat hic Epaphroditus infirmatur usq; ad mortem? Sed signa infidelium causa fiunt. Nam huic non ad detrimentum contigit ægritudo sed ad augmentum, Probationis enim diuersæ sunt credentium. Alius enim per ægritudinem, Alius amissione charorum, Alius per damnum pecuniæ, Alius per tribulationes probatur, si in necessitate stabilis inueniatur, auxilium à diuersa parte non quærens. Non ergo contempta est postulatio Apostoli, sed melius prouisum ei pro quo petebat.

Quarta quæstio nascitur ex duobus locis Pauli in speciem pugnantibus. 1. ad Thessal: 4. sic ait Apostolus. Videte ne contristemini pro dormientibus. Hic autem se mærore affici eò quòd Epaphroditus morti fuerit uicinus, testatur, & quod Deus sui sit misertus, illum sanitati restituens. Verum istæ sententiæ nequaquam pugnant. Illic enim immoderatum dolorem adeoq; ethnicum omni spe uacantem prohibet: hic autem de dolore consolatione mixto loquitur: Qualis omnis Christianorum dolor esse debet. Nam ut natura-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

le est dolere amißione charorum. Ita pietatis est se Deo subijcere & ex uoluntate Dei ac promissionibus diuinis consolationem petere. Mixtus itaq; sit piorum dolor consolatione & obedientia erga Deum, quæ eos ad patientiam erudiat, cuius patientiæ mater est spes beatæ immortalitatis.

Quinta quæstio, ex dictis Pauli superioribus & ex præsenti loco nascitur. Supra enim dixerat melius esse pijs migrare & esse cum Christo, quàm hic uarijs ærumnis confici. Hic uero ueluti mutata sententia, mœroris materiam sumit à morbo pij hominis, quem non dubitauit è miserijs præsentibus per mortem migraturum in regnum Christi, sed Paulus hic Ecclesiæ ædificationem spectauit, cui perutilem ministrum fuisse Epaphroditum minimè ignorauit: Quare & pijs merito dolendum est, quando è medio pij & sinceri ministri tolluntur.

Sexta quæstio: Si Deus mortis horam unicuiq; præsignauit. An non Deo resistere uidetur is qui tristatur ob alicuius mortem: Nam uoluntas ipsius uoluntati Dei repugnare uidetur. Facilis est Solutio, Aliud est enim dolere & frenare dolorem nostrum, ut subijciamus nos uoluntati Dei. Aliud est fremere aduersus Deum, & indignari & ex doloris magnitudine prorumpere in contumeliam Dei.

Septima

Septima quæstio oritur ex Antilogia huius loci & eius qui est Iob 14. Constituisti terminos hominis qui præteriri non poterunt. Verum huius quæstionis solutio legatur in Enchiridio nostro in expositione quarti præcepti.

Studiosius igitur misi ipsum, ut cum uideritis ipsum rursus, gaudeatis, & ego magis uacem dolore.

Conclusio amplicatà à finibus missi Epaphroditi ad Philippenses. Est autem hic uerborum sensus. Maiori cura Epaphroditum misi ut cum primum eum uideritis reuersum (quem uos nunquam uisuros putabatis) lætemini.

Excipite igitur ipsum in Domino cum omni gaudio, & tales in precio habete.

Illatio exhortationis, ut Philippenses Epaphroditum excipant in domino, id est, tanquam Domini legatum & nuncium, & in precio habeant non solum ipsum, uerumetiam alios, qui simili diligentia in negocio Euangelij uersentur. Obseruemus quo in loco habendi sunt sinceri Euangelij ministri ab auditoribus. Nam si legati

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

principum huius mundi, ſacroſancti cenſentur, ut quos ſine inexpiabili ſcelere uiolare nemini prorſus liceat. Si ſcelus ſempiternum putatur eſſe inſidiari legatis ab hominibus miſsis, Quid dicemus de ijs qui uiolant legatos Dei? quibus pœnis expiabitur tantum ſcelus? præſertim cum iſti Dei legati annuncient bona, prædicent pacem, inuitent uerbis Dei ad perpetuum fœdus ferendum cum Domino dominantium, rege regum, cuius fœderis fructus uberrimus ad nos redit, uidelicet, immortalitatis & gloria & æternæ uitæ fruitio. Hæc tanta dignitas etiam miniſtros uerbi commonefacere deberet, ne ſe ipſos malis moribus, & ſcurrilitate odibiles reddant.

Quia propter opus Domini uſq; ad mortem appropinquauit, non habita ratione uitæ, ut ſuppleret defectum ueſtri erga me officiij.

Cauſam morbi Epaphroditi inſinuat fuiſſe longam illam profectionem, quam ſuſceperat à Philippis Romam uerſus, ut Paulo in uinculis miniſtraret. Hic obſerua quod opus Chriſti uocat Chriſtum in perſona Pauli uinctum & egentem iuuiſere & coràm ſubleuare. Huc illuc, quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Qui igitur opem ferunt laborantibus ſeruis Domini, ſciant ſe Deo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

ſe Deo gratißimum opus facere, adeoq; ipſi Chriſto ſeruire. Contrà uerò qui miniſtros Dei premunt, & iniuria afficiunt, quiq; manus auxiliatrices indigentibus ſubtrahunt, opus diaboli faciant, adeoq; ipſi diabolo ſeruiant.

Quod conuerti cum Eraſmo. Non habita ratione uitæ, *grecè legitur* παραβουλϐυσάμενος τῇ ψυχῇ. *Nam* παραβουλέυεσθαι *ſignificat perperam conſulere, uti faciunt qui ſe in apertum uitæ periculum conijciunt, ſed hoc tamen facere in loco pro Chriſto non eſt ſtultitiæ aut imprudeutiæ, ſed uerè cœleſtis ſapientiæ, quam in* Epaphrodito *commendat* Apoſtolus: *qui uitæ periculum adijt, ut defectum* Philippenſium *ſupplearet erga* Paulum. *Hoc igitur permultum ad commendationem* Epaphroditi *facit, ut qui tantum laborem ſubire uoluerit, quo* Philippenſium *uice fungeretur in miniſtrando* Paulo. *Admoneantur & hic auditores uerbi officij ſui erga laborantes miniſtros. Si enim liberi debent parentibus obſequia neceſſaria, profectò pij agnoſcent ſe non parum ſinceris uerbi miniſtris debere, per quorum prædicationem regeniti ſunt & adoptati in Filios Dei.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

COMMENT: IN

CAPVT TERTIVM.

SVMMA CAPITIS TERTII.

VT Philippenſes caueant ſibi à Pſeudoapoſtolorum inſidijs & fiducia carnis, monet Apoſtolus ſe ſtatuens uiuum iuſticiæ ueræ & pietatis exemplar, quod ut imitentur Philippenſes hortatur.

ORDO ET PARTES HVIVS CAPITIS.

HVius tertij capitis tres partes ſunt. Harum prima eſt ἀποτρεπτικὴ, Monet enim ut Philippenſes ſibi caueant à corruptoribus ueræ doctrinæ, præſertim ab ijs qui Iudaiſmum ſapientes circumciſioni & legali iuſticiæ non parum tribuebant.

Secunda pars eſt demonſtratio. Nam Apoſtolus ſeipſum in medium proponit, & ſuo exemplo docet ad perfectionem nihil extra Chriſtum quærendum eſſe.

Tertia pars eſt exhortatio. Nam poſtquam ſe iuſticiæ & ueræ pietatis exemplar propoſuit, Philip-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Philippenſes ad ueram pietatem hortatur. In harum partium explicatione multi inſignes loci aſperguntur, ut de uero piorum gaudio. De Circumciſione legali. De diſcrimine iuſticiæ legis & Euangelij. De efficacia mortis & reſurrectionis Chriſti. De perfectione Chriſtiana. De aduentu Chriſti ad iudicium. De glorificatione corporum post reſurrectionem.

EXEGESIS CAPITIS TERTII CVM OBSERVATIONE DOCTRINARVM.

Quod reliquum eſt fratres mei gaudete in Domino.

ALtißimum ſequentis exhortationis fundamentum iacit Apoſtolus, cum iubet gaudere in Domino, Qui enim in Domino uerè gaudent, facile contemnunt falſos doctores, atq; adeo omnem gloriam carnis negligunt, Eſt autem ingenium falſorum doctorum uanam mundi gloriam quærere, ut homines ſe ſuſpiciant, ac tanquam de patribus ac doctoribus de ipſis gaudeant: parum admodum aut nihil de gloria Chriſti & ſalute animarum ſolliciti. Quare Paulus Philippenſes ad Dominum reuocat, in quo ſolo gaudendum & gloriandum eſſe monet. Dicitur autem is rectè in

ctè in Domino gaudere, qui illum ſalutis ſuæ autorem agnoſcit retinens fidem & bonam conſcientiam.

Eadem ſcribere uobis me quidem haud piget, uobis autem tutum eſt.

Interponuntur hæc per prolepſin, poterant enim obijcere Philippenſes, Sæpius tu Paule hæc præſens nobis inculcaſti. Quare nec eadem iterando fatigandus es, nec uos eadem audiendo grauandi ſumus. Reſpondet Apoſtolus, nequaquam ſibi moleſtum eſſe eadem ſæpius inculcare, nec illis inutile fore eadem ſæpius audire. Hinc diſcant miniſtri Euangelij utiles doctrinas & exhortationes ſubinde repetere, atq; ſuis auditoribus inculcare. Diſcant & auditores ſibi perutile eſſe eadem ſæpenumero audire, quò altiores radices in cordibus eorum doctrina & eius accommodatio agat.

QVINTA PARS.

Cauete canes, cauete malos operarios cauete conciſionem.

PRopoſitio exhortationis, cuius hic eſt ſenſus: Cauete omnem ueræ doctrinæ corruptelam

&

& omnes falsos doctores. Vtitur autem hic Apostolus tribus uocabulis, quibus falsorum doctorum ingenium graphicè depingit. Primum enim uocat eos canes, hoc est mordaces, ueritatis luci obstrepentes, & impudentius oblatrantes: curam uentris potius quam mentis, inanis gloriæ potius quam Christi, gerentes. Deinde uocat eos operarios, sed malos, indicans duo operariorum genera esse in uinea Domini: quorum quidam mali sunt, quos ocioſos esse præstaret, destruunt enim uineam Domini: Quidam boni qui doctrina sincera & uitæ innocentia ædificant. Concisionem uocat Iudæos qui cùm circumcisionem mordicus tanquam necessariam ad salutem retinuerunt, ueram Ecclesiam Dei dilacerarunt. Vtitur autem abstractis pro concretis propter circumcisionis & concisionis προσονομασίαν. Est autem concisio κατατομὴ sectio nocens & destruens (Danicè vonskårelse) κατὰ enim in hac compositione destructionem significat, Euertitur hoc Pauli dicto Papisticum dogma, quo adimitur laicis, ut uocant, iudicium de doctrina, quod iudicium spiritus sanctus non solum permittit, sed etiam committit & commendat omnibus pijs, & nota est Christi sententia. Cauete à falsis doctoribus.

Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

ſpiritu Deum colimus, & gloriamur in Chriſto Ieſu, & non in carnem fiduciam habentes.

Ratio propoſitionis à definitione ueræ circumciſionis quæ coram Deo ualet, ſumpta, ac ſi diceret: Iſti iactant circumciſionem carnalem, quæ Chriſti aduentu abrogata eſt, ſed nos circumciſionem ſpiritus habemus, Dum ergo illi umbris detinentur, nos ueritate fruimur.

Obſeruandá eſt hoc loco definitio ſpiritualis circumciſionis, quòd ſit amputatio fiduciæ carnis & gloriatio in Chriſto, per quem Deo ſpiritualem cultum reddimus. Gloriari in Chriſto & totius ſalutis fiduciam in uno Chriſto collocare, fiduciam in carne habere, eſt in aliam quamlibet rem collocare fiduciam, quàm in unum Chriſtum. Caro enim hic ſignificat quicquid extra Chriſtum eſt, adeoq; ipſam circumciſionem carnalem, quæ Chriſto exhibito abolita eſt.

Obſeruanda quoq; hic eſt Antitheſis, quòd qui ſpiritu Deum non colunt, nequaquam gloriari poſſint in Chriſto: & quòd quicunq; habent fiduciam in carne deflectant à uera ſalutis uia in damnationis præcipitium.

Quan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Quanquam & ego habeam fiduciam in carne, si quisquam alius uidetur fiduciam habere in carne, ego magis habeo.

Vt retundat concisionis arrogantiam collationem addit: & se confert cum illis qui gloriabantur de prærogatiuis gentis Iudaicæ, ac si diceret non minorem gloriationis materiam habeo, quàm isti. Imò in multis illis superior sum, loquitur autem hîc Paulus de materia gloriationis coram hominibus, non de effectu, quemadmodum mox declarabitur.

Circumcisus octauo die.

Scilicet iuxta legem qua ratione se præfert proselitis.

Ex genere Israël.

Id est, ex semine Iacob Patriarchæ cuius tota posteritas populus Dei habebatur.

E tribu Beniamin.

Tribus meminit maioris certitudinis caussa.

Hebræus ex Hebræis.

Hoc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Hoc dicto significat semen defeciſſe à ſua gente ad gentiliſmum, ut multi fecerunt ortis perſecutionibus à uicinis populis.

Secundum legem Phariſæus.

Iam de uitæ genere & ſtudio agit, fuerunt autem Phariſæi præcipui inter alios ſectarios. Scripturæ enim interpretes fuêre, quàm ſuis corruptelis deprauarunt. Iuxta legem, inquit, hoc eſt, iuxta præſcriptum ſeu ordinatum à Phariſæis religionis inſtitutum, ſeu iuxta ordinem & regulam Phariſæorum. Reſpicit enim Paulus ad uocabulum Thora, quod interdum ordinationem & conſtitutionem notat. Nam lex Dei nihil omnino præcipit de Phariſæorum ſecta, quæ ſub Pontificatu Ionathæ primum incœpit.

Iuxta zelum perſequens Eccleſiam.

Hoc additur ut oſtendat quanto ſtudio & ardore ſuum Phariſaiſmum propagare ſtuducrit. Nam cum uideret Eccleſiam Dei penitus abhorrere à Phariſaiſmo, eumq; omnino damnare, nihil non periculi adijt, ut Eccleſiæ nomen aboleret, atque ita ſuus Phariſaiſmus magis propagaretur.

Secun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Secundum iuſticiam quæ eſt in lege, factus irreprehenſibilis.

Hoc reſpectu hominum intelligendum eſt, quorum iudicio ſatisfacit externa diſciplina. Eſt profectò magna laus quòd ita uitam totam inſtituerit Apoſtolus, ut nihil querelæ dignum admiſerit. Non autem hic loquitur de iudicio Dei, cui mortalium nullus ita ſatisfacere poteſt, ut propter ſuam obedientiam perfectam & plenam, habeatur coram Deo perfectè iuſtus ſeu irreprehenſibilis. Obſeruetur ergo hoc loco quòd iuſticia legis ſit duplex. Spiritualis una, altera literalis. Spiritualis eſt perfectus amor Dei & proximi, hæc nunquam in ullius uita extitit, excipio unum Chriſtum. Literalis eſt quæ in hominum conſpectu apparet, cum interim hypocriſis regnet in corde, & coram Deo nihil ſit quam iniquitas. Proinde qui ex hoc loco Pauli concludit legem Dei ab homine impleri poſſe, cœlum terræ miſcet, & non ſatis perpendit in quem finem hæc à Paulo dicantur.

Verum quæ erant mihi lucra, ea exiſtimaui propter Chriſtum iacturam eſſe.

Omnia quæ ſequuntur ad finem capitis in hunc Syllogiſmum conijci poſſunt: Boni diſcipuli

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

magiſtrum ſuum imitari debent. Ego magiſter ueſter omni carnis fiducia abiecta in ſolo Chriſto acquieſco, igitur & uos fiduciam carnis abijcite, ac in ſolo Chriſto acquieſcite, cauentes ſacræ doctrinæ corruptelas. Minorem per collationem ponit: Confert enim totam carnis fiduciam cum Chriſto: quem adeò præfert uniuerſæ gloriæ carnis, ut pro iactura habeat, quicquid ſit extra Chriſtum. Quæ erant, inquit, mihi, ſcilicet ante cognitionem Chriſti. lucra, hoc eſt, quæ in me fiduciam carnis & propriæ iuſticiæ alebant, ea, cognito Chriſto pro iactura habui, quia me à Chriſto remorabantur. Donec enim homo quicquam ſibi, ſuiſq; dotibus aut operibus tribuit, Chriſti particeps eſſe nequit. Oportet enim nos nudos tanquam è naufragio enatantes ad ipſum uenire. Hic ergo deſtruitur opinio Papiſtarum de operibus præparantibus, & de merito congrui.

Quin etiam omnia exiſtimo iacturam eſſe propter eminentiam Chriſti Domini mei.

Etſi eandem ſententiam repetit, ſingularis tamen Emphaſis in duabus uocibus conſideranda eſt. Nam, cum hîc dicit in præſenti quod ſupra dixit in præterito, ſignificat ſe conſtantem manere in ſuo propoſito, & ex animo omnis carnis fiduciam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

ciam postponere Christo. Destruitur igitur & euertitur hoc dicto dogma iusticiariorum de operibus consumantibus seu perficientibus iusticiam. Quod autem addit, propter eminentiam Iesu Christi, significat neminem uerè Christum posse cognoscere donec propria iusticia fuerit inflatus.

Est autem cognitio Christi sita in duabus, uidelicet, in noticia & fiducia. Noticia, personæ unitatem, naturarum diuinæ & humanæ admirandam unionem, & officium redemptionis complectitur. Fiducia autem beneficia oblata apprehendit, ac in Christi gratia acquiescit. Proinde cognitionis uoce solida fides Christi ex concepta noticia intelligitur. Domini mei, dicit, quia soli credentes in Christo Domino gloriari possunt.

Propter quem omnium iacturam feci, & existimo reiectamenta esse ut Christum lucrifaciam.

Tertio repetit eandem sententiam nõ sine singulari Emphasi. Dicit enim se non solum omnium iacturam fecisse propter Christum, uerumetiam omnem carnis fiduciam tanquam rem abominandam abiecisse, ut Christum lucrifaceret, hoc est, ut Christum solum iustificatorem & saluatorem obtineret. Rursum igitur monemur omnem carnis adeoq; iusticiæ propriæ fiduciam abijciendam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

esse, tauquam rem indignam oculis, modo Christi participes esse uelimus, uerissimè enim ab Ambrosio dictum est. Gratia Dei aut tota recipitur, aut tota abijcitur, Et Augustimus: Gratia est nullo modo quæ non est gratuita omni modo. Vocabulum σκύβαλα usurpauit Apostolus, quo nihil potuit contemptius significari. Est enim σκύβαλον res fœda indigna oculis hominum, sed canibus proijcienda potius. Hinc apparet quæ sit laus bonorum operum coram Deo ante iustificationem gratuitam, præsertim cum homines fiduciam in illis collocant. Quare nequaquam dictum Apostoli uult, ut uirtutes quas requirit lex, abijciamus, sed tantum contra fiduciam carnis insurgit, quæ impedit quò minus ad Christum peruenire possimus.

Et reperiar in ipso, non habens meam iusticiam quæ est ex lege, sed eam quæ est per fidem Christi, iusticiam quæ est ex Deo per fidem.

Exponit quis sit efficacis cognitionis Christi fructus, nempe iusticia noua, quæ est, ex fide Iesu Christi, hoc est, quæ imputatur credenti in Christum.

Hic primum obseruetur antithesis duplicis iusticiæ, quædam enim hominis propria dicitur, quæ est ex lege: Quædã Dei iusticia quæ fide obtinetur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

netur. Hanc cum illa simul statui non posse clarissimè euincit hic Pauli locus. Qui enim nititur iusticia propria, iusticiæ fidei expers est, et qui nititur iusticia fidei, agnoscit se nullam propriã iusticiam qua consistere potest coram Deo, habere. Quare diligenter cauendum est, ne has iusticiæ formas confundamus: quarum confusio semper maximas in Ecclesia turbas & dissidia mouit. Quidam enim cum audiunt simul stare non posse has duas iusticiæ formas, mox existimant licentiam datam carni, ut se prostituat liberè ad omnem turpitudinem, gloriantur de Christo, clamant ablatam esse maledictionem legis, iactant fidem, cumulant plurima testimonia scripturæ, quibus ad seipsos inescandos abutũtur, qui liberius in omni flagitiorum genere uolutentur, non obseruantes Paulum hic & in similibus locis nequaquam substantiam, sed fiduciam operum & proprij meriti oppugnare, quo solius Dei gloria emineat. Non uult ergo Apostolus ut honestatis, iusticiæ, castitatis, beneficentiæ, cæterorumq; fructuum, spiritus & fidei studium abijciamus, sed ut fiduciam seu qualitatem quam operibus sophistæ attribuunt, procul à conspectu remoueamus.

Rursus sunt qui ex utraq; iusticia, nempe operum & fidei unam componunt iusticiam, qua homines coram Deo iustificari contendunt. Horum error non solum hoc Pauli testimonio refellitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Verumetiam, multis alijs ſcripturæ teſtimonijs refutatur, adeò ut hanc connexionem ruinæ & reiectionis Iudæorum cauſam Apoſtolus ſtatuat, cum ita inquit ad Rom: 10. Ignorantes Dei iuſticiam, et propriam iuſticiam quærentes ſtatuere, iuſticiæ Dei nõ fuerunt ſubiecti. Quiſquis ergo fidit propriæ iuſticiæ, iuſticia Dei quæ eſt ex fide excidit. Quare diligenter diſcernamus inter legalem & Euangelicam iuſticiam.

Primum itaq; differunt cauſis efficientibus. Illa enim hominis propria, ut quæ in operum legis obedientia conſiſtit: hæc autem Dei dicitur, Nam ipſe et eam pro iuſticia imputat credenti, & eandem approbat.

Secundo differunt genere. Nam legis iuſticia eſt formalis obedientia hominis erga legem. Fidei uero imputatiua dicitur, ut enim fundamentum iuſticiæ hominis opus eſt iuxta rationem legis factum, Ita obodientia Chriſti formalis nobis aſcribitur, Dum in ipſum credimus non enim aliter nos iuſti ſumus quàm Chriſtus fuit peccator. Hîc autẽ ut non fuit peccator qualitate, ſed imputatione noſtri peccati reus fuit: ita nos non ſumus iuſti qualitate ſed imputatione iuſticiæ Chriſti accepti ſumus, definitur itaq; rectè iuſticia Chriſtiana eſſe credentis perſonæ abſolutio à peccato, imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio ad uitam æternam gratis propter Chriſtum, pro noſtro enim reatu

cui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

cui debebatur pœna ſatisfactum eſt per uictimam expiatricem Chriſti: noſtrum defectum ſupplet perfectio Chriſti, hoc eſt, legis perfecta obedientia in Chriſto quæ nobis credentibus imputatur: ut ita expiato peccato & imputata nobis Chriſti obedientia iuſti ſimus & acceptemur à Deo per Ieſum Chriſtum mediatorem ad uitam æternam. Hanc iuſticiam tantiſper poſsidet homo, donec retinet fidem & bonam conſcientiam, ut enim fides accipit iuſticiam per Euangelium oblatam, ita bona conſcientia fidei cuſtos eſt, qua amiſſa naufragium fidei committitur, ex quo apparet quàm neceſſaria ſit noua obedientia in conuerſis.

Tertiò, iuſticia legalis homini in hac uita plane eſt impoſsibilis, ut quæ hominis conatum requirit, quo ſatisfiat legi Dei. Iuſticia Euãgelij donum eſt quod Deus largitur ex mera gratia omnibus credentibus.

Quartò, Iuſticiæ legalis fiducia parit hypocriſin & carnalem confidentiam, At fiducia iuſticiæ Euangelij parit humilitatem ueram & multiplices fructus internos & externos producit.

Quinto, Iuſticia legalis homini uano, at iuſticia fidei ſoli Deo gloriã tribuit per Ieſum Chriſtum.

Sexta, fiducia iuſticiæ legis hominum damnationi ſubijcit, ut quæ reiectionis eius cauſa exiſtat, Sed fidei iuſticia à damnatione hominem reddit ſecurum, nulla enim eſt condemnatio ijs qui ſunt in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum, Rom. 8.

Vt cognoscam eum, & potentiam resurrectionis & communionem afflictionum eius.

Qualis sit fidei natura explicat tria ei attribuens, uidelicet cognitionem Christi, cum qua coniuncta est fiducia: cognitionem potentiæ resurrectionis eius, fide enim in Christū uim resurrectionis ipsius in nobis sentimus, idq; non solum quòd ipsius efficatia in nouam uitam reformamur ac ueluti resurgimus, uerumetiam quod certo expectamus nos per eandem resurrecturos: & cognitionē cōmunionis afflictionum eius, qua scilicet nos reddimur participes afflictionum Christi, quemadmodum enim ille, ita & nos in hoc mundo uarias experiamur afflictiones. Obseruemus igitur hoc loco quales piorum meditationes et studia esse debeant. Huc illud Pauli ad Timotheum. Memento Iesum Christum resurrexisse à mortuis.

Conformis factus morti eius, si quomodo pertingam ad resurrectionem mortuorum.

Quo pertineant præsentes Ecclesiæ afflictiones ostendit: nimirum, ut Christum sequamur in cruce donec pertingamus ad resurrectionem mortuorum, ut enim à morte ad resurrectionem Christus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

ſtus Dominus peruenit: Ita nos quoq; ex uarijs afflictionibus tandem ad gloriã immortalitatis perueniemus. Conformitas mortis Chriſti conſiſtit in mortificatione carnis & externi hominis, hoc eſt, in uera contritione & tollerantia crucis. Quod autem addit, Si quomodo, non eſt dubitantis ſed anhelantis ad metam. Significat igitur Apoſtolus difficultatem ſequendi Chriſtum, ut in Philippenſibus ſtudium acrius excitet. Nemo enim coronatur, niſi qui legitimè certauerit.

Non quod iam apprehenderim aut perfectus ſim, ſed ſector ſi etiam apprehendam, quatenus & apprehenſus ſum ã Ieſu Chriſto.

Vt ad perſeuerantiam & ſerium ſtudium pergendi in pietatis ſtadio excitet Philippenſes, ſe adhuc in curſu eſſe indicat. Dixerat ſe fide eò tendere, ut cognoſcat Chriſtum, ut uim reſurrectionis & cõmunionem paſſionum eius percipiat, in eodem curſu ſe adhuc eſſe fatetur, & anhelare ut aliquando ad ſcopum perueniat. Quod autem addit quatenus apprehenſus ſum, eò pertinet ut totum ſalutis beneficium gratiæ tribuatur. Vult igitur Apoſtolus eos qui huius gratiæ Chriſti facti ſunt participes, nõ ocio torpore, ſed toto niſu incumbere, ut apprehenſo Chriſto pergant, donec ad metam perueniant. Hic locus obſeruandus eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

contra ſanctulos quoſdam, qui cum uix micam fidei habeant, ſed tamen iam ad dexteram Chriſti in cœleſtibus ſedere gloriantur. De perfectione paulo póſt dicemus. Fratres ego meipſum nondum arbitror aſſequutum eſſe. *Attentio eſt cum repetitione eiuſdem ſententiæ, & monet ſuo exemplo Philippenſes, ut in principio curſus non torpeant, ſed perpetuo progrediantur, donec ad metam peruenerint.*

Vnum autem (*ago*) ea quidem quæ à tergo ſunt obliuiſcens, ad ea uero quæ à fronte ſunt enitens, ſecundum ſcopum ſequor ad palmam ſupernæ uocationis Dei per leſum Chriſtum.

Quod ſimpliciter dixit, nunc allegoricè repetit. Eſt autem hic ſenſus. Quemadmodum curſores qui in ſtadio currunt, non reſpectant à tergo, ſed feruntur pleno impetu: Ita ego propoſita palma ſupernæ uocationis, id eſt, cœleſtis beatitudinis, non ſino me ullis mundanis auocamentis retrahi à curſu, ſed recta pergo donec ad præfixum ſcopum perueniam. Hoc Apoſtoli exẽplum omnibus *pijs merito proponendum eſt, ut cogitent nõ torpore, non ſegnicie, non uoluptatibus, non iactantia inanis fidei, ſed ſtrenuo in pietate curſu properandum eſſe ad præfixum beatitudinis ſcopum. Etſi autem gloria cœleſtis gratuitum eſt Dei do-*

num

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

num, tamen ad eam fidei ueris exercitijs perpetuo contendendum est. Atq; ideo adiecit, Per Iesum Christum, ut in ipsum solum in toto cursu recumbamus.

Quotquot igitur perfecti sumus hoc sentiamus.

Transfert hypothesin ad thesin seu suum exemplum ad catholicam doctrinam. Quod enim de se dixit, ad omnes pios accõmodat, nimirum ut omnes excluſa carnis fiducia, & fide iustificati cognoscant Christum, sentiant uim resurrectionis ac communionis afflictionum eius, atq; ita in cursu pergant indefeßè, Donec ad metam perueniãt per Iesum Christum. Potest autem ex collatione huius dicti & superioris colligi definitio perfectionis Christianæ, uidelicet, quod sit fiducia in Christum & uiua cognitio et sensus mortis et resurrectionis Domini, cum firmo proposito in pietatis stadio indefeßè currendi donec ad metam usq; peruentũ fuerit. Seu ut clarius dicam. Perfectio Christiana est ex fide Christi obedientiam erga Deum omnib. rebus alijs anteferre, h.ẽ, ut iustificati fide puro colendi Deũ affectu dicamur, ut simplici integritate præditi testari poßumus, nos hoc præcipuè in uotis habere, ut omnẽ nostrã uitã Deo approbemus sani fide dilectione et patientia. Hæc perfectio nõ gradibus cõsumatur in hoc mundo, sed substãtiæ tantũ respectu dicitur perfectio perficienda gradibus in

futura.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

futura uita. Hinc iam facile conciliatur superius dictum, & hæc sententia, supra dixit, non quòd perfectus sim, hic autem, quotquot perfecti sumus. Paulus enim perfectus est substantia, non perfectus si gradus spectes.

Et si quid aliter sentitis & hoc Deus uobis reuelabit.

Hoc est, si qui inter uos secus persuasi sunt à Pseudoapostolis qui ad perfectionem Christianam requirunt etiam umbras Mosaicas, ut circumcisionem & alios ritus, Deus aliquando et illos in uiam reuocabit, ut agnito errore idem nobiscum sentiant. Monet igitur Paulus hoc loco quomodo agendum sit cum ijs, quibus nondum satis illuxit Euangelij puritas, qui docendi quidem sunt, sed interim locus est dandus reuelationi diuinæ, qua Deus per uerbum & suum sanctum spiritum corda hominum in rectam uiam flectit, persuadendo efficaciter ijs de ueritate uerbi sui, Vt enim omnia habent incrementa sua, suumq; tempus: Ita & Dei cognitio incrementum sumit in nobis indies, modo ipsi non fuerimus in culpa, resistendo spiritui sancto, qui iuxta ordinationem Dei in uerbo prædicato & cogitato uult esse efficax.

Veruntamen in eo ad quod peruenimus eadem incedamus regula, idem sentiamus.

Exhor-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Exhortatio est, ut unanimes in doctrinæ & uitæ puritate pergamus, etiamsi non omnes æquè multum promouisse in cursu uideamur. Diligenter obseruandus est hic locus qui monet, ne uel ipsi despondeamus animum si nondum ad summum peruenimus, uel alios qui tardiores & imperfectiores esse uidentur, præ nobis contemnamus. Deinde obseruanda est metaphora sumpta ab ordine militari. Nam στοιχῶς dicuntur milites, cum in acie singuli ut ordinati sunt, manent, & recta serie progrediuntur, nec in dextrum nec in sinistrum declinantes, sed locum fortiter defendentes. Vt igitur illi suam militarem regulam habent, quam turbare turpe est, ita & Christianos decet, ut strenuorum militum exemplo sub uexillis Christi fortiter suum quisq; locum tueantur, & iuxta regulam eandem, quam omnibus suis communem præscripsit Dominus in fide, dilectione et patientia cæterisq; uirtutibus progrediantur, donec lætam per Christum reportauerint uictoriam. Non uult igitur Apostolus, ut nouum doctrinæ genus, aut nouas uiuendi regulas excogitemus, sed ut regulam fidei & uitæ quam præscribit nobis Euangelium sequamur.

Estote pariter imitatores mei fratres, & considerate eos qui sic ambulant, quemadmodū habetis nos typū.

Horta-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Hortatur Apoſtolus, ut ſe exemplum ſibi proponant Philippenſes. Eſt enim hoc uerè doctorem Eccleſiæ agere, alijs doctrinæ puritate & uitæ innocentia præire, ut ſit typus iuxta quem auditores tutò ſuam uitam & mores componere poſſint.

Hic tria genera miniſtrorum uerbi impingũt. Primum, eorum qui rectè quidem docent, ſed parum honeſtis præditi ſunt moribus. Hi quod uerbis ædificant, Moribus deſtruunt. Secundum eorum eſt qui uitam quidem coram oculis hominum innocentem degunt, ſed doctrina eſt erronea & corrupta malis opinionibus. hi quod uita extruere uidentur, doctrina euertunt. Tertium eorum eſt, qui non ſolum falſa & erronea docent, uerũetiam ſcelerate uiuunt, hi uaſtant Eccleſiam utroq; modo, et manifeſta ſunt Satanæ mancipia, ad perdendas hominum animas conducta. Caueamus ergo ne in ipſis miniſtrorũ tribus generibus reperiamur, ſed potius ſtudeamus exemplo Pauli illorum aſcribi numero, qui rectè & ſincerè docent, moribus, dictis, factis, adeoq; tota uita doctrinam exprimentes, hos uult Apoſtolus, ut Philippenſes conſiderent, ac eorum ueſtigijs inſiſtant.

Multi enim ambulant, quos ſæpe dixi uobis, nunc autem & flens dico inimicos crucis Chriſti, quorum finis interitus, quorũ Deus uenter, & gloria in dedecore ipſorũ qui terrena ſapiũt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Ratio est cur uelit Philippenses se imitari, à contrario exemplo sumpta, & à salutis periculo. Interponit autem Pseudoapostolorum sui temporis breuem descriptionem, ut & agnosci & melius caueri possint. Primum enim uocat eos inimicos crucis Christi, cum quia puritatem Euangelij & beneficia redemptionis, hoc est, crucis Christi obscurabant, imò abolebant, eò quòd circumcisionem & ritus legis Moysaicæ tanquam necessarios ad salutem falsò prædicabant, tùm quia crucem & persecutionem pro Christi Euangelio purè prædicando refugiebant, sui priuati commodi gratia. Proinde, inimici crucis Christi, sunt non solum qui unico Christo atq; eius λύτρῳ, non tribuunt plenum (concepta in ipsum fiducia) redemptionis honorem, uerum etiam qui affectibus hominum se accommodantes crucem refugiunt, suiq; uentris propriæq; quietis curam habent, potius quam salutis animarum, atq; ea de causa addit, Quorum Deus uenter est. Dicuntur autem Deum habere uentrem, quicunque hunc scopum habent suarum actionum, quòd suis commoditatibus, uidelicet, ut tranquillè uiuant, consulant, potius suæ quam Christi gloriæ, nihil de exitu cogitantes, quem hîc Paulus apponit, inquiens. Quorum finis est perditio. Hoc ideo adiecit Apostolus, ut proposito hoc periculo Philippenses ab istorum uanitate absterreat, & animet eos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

net eos ad gnauiter faciendum officium in timore Domini.

Præterea subiungit Apostolus. Et gloria eorum cum dedecore, (*seu confusione, ut habet uetus interpres.*) *Hoc etiam ad pœnam spectat eorum, qui hic gloriam suam & non Dei quærunt. Quicunq; ergo in carne confidunt uanam gloriam mundanæ umbram sectantes, tandem iustissimam mercedem, ignominiam & confusionem reportabunt, idq; in conscientia primum, Deinde in extremo die quando pudefient omnes qui Christo suum integrum honorem non tribuerunt, quiq; propter fauorem hominum & inanem gloriolam orationem suam flexerunt ad affectus hominum, horum gloria tum uertetur in sempiternam confusionem. Postremo Apostolus una uoce qualesnam sint inimici isti crucis exprimit. Qui inquit, terrena sapiunt, hoc est, qui nihil sapiunt rerum cœlestium, sed solummodo in rebus carnalibus occupantur. Atq; ita hic graphicè depingit Apostolus eos quos supra canes, malos operarios, concisionem, & fiduciam in carne habentes, uocauit.*

At nostra conuersatio est in cœlis, unde saluatorem expectamus Dominum Iesum Christum,

Lactantius, prorsus cum sportent animalia caput ad
os homini sublime dedit, coelumq; uidere
iussit, et erectos ad sidera tollere uultus
Anaxagoras

Anti-

Antitheſis eſt, qua diſcernit inter falſos doctores & ueros: inter falſos Chriſtianos & ſinceros. Illi terrena ſapiunt, terrenam tranquillitatem ſibi tanquam metam ante oculos habentes. Hi autem tametſi corporibus in terris uiuunt, affectibus tamen in politia cœleſti uerſantur, leuatis animis ad CHRISTVM *Dominum ſedentem ad dexteram Patris, unde & expectant ipſum Saluatorem. Etſi autem ubique eſt Ieſus Chriſtus ſaluator noſter per id quod Deus eſt (ut inquit Auguſtinus) tamen in cœlo eſt per id quod homo, quemadmodum articulus de Aſcenſione Domini, & aduentu eiuſdem ad Iudicium apertè docet. Vult ergo Paulus, ut ſemper cordibus noſtris aſcendamus in cœlum, & fide contemplemur noſtrum ſaluatorem* IESVM CHRISTVM, *ad quem animabus migrare omni hora cupiamus, exemplo Pauli dicentis. Cupio migrare & eſſe cum Chriſto.*

Qui transformabit corpus noſtræ humilitatis, ut ipſum ſit conforme corpori gloriæ eius, ſecundum efficaciam, qua poteſt ipſe etiam ſibi ſubijcere omnia.

Quidnam faciet Saluator ubi aduenerit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

oſtendit, Transformabit, *inquit*, corpus noſtræ humilitatis, *id eſt, hoc noſtrum humile & uile corpus*, ut ſit conforme corpori ipſius glorioſo, idq; ſecundum eam efficaciam, qua poteſt ſibi ſubijcere omnia.

Hic quatuor obſeruentur. Primum, de transformatione corporum. Secundum, quòd eorundem corporum quæ hic habemus, ſit futura transformatio. Tertium, de modo transformationis. Quartum, de huius transformationis cauſa & uirtute.

Transformatio conſiſtit in eo, ut corpus hoc corruptibile fiat incorruptibile: mortale, fiat immortale: infirmum, fiat ſanum, & integrum: humile & contemtibile, fiat glorioſum: animale, fiat ſpirituale, ſicut Paulus docet 1. Corinth. 15.

Deinde eorundem corporum erit transformatio, non aliorum: quemadmodum Iob *teſtatur, & ſe in medijs ærumnis, cum ipſius corpus ſcatebat uermibus, ſpe huius transformationis conſolatur. Ita enim ait: Scio quod* REDEMTOR *meus uiuit, & in extremo die reſurrecturus ſum. Nam ut Chriſtus eodem corpore ſurrexit, quod habuit dum inter homines ut homo uerſaretur. Ita nos ijſdem corporibus reſurgemus, ut eadem corpo-*

Job 19

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

corpora, quæ hic cum Christo crucifixa sunt, unà cum Christo in cœlesti beatitudine glorificentur.

Porrò hæc transformatio huiusmodi erit, ut corpus nostrum reddatur σύμμορφον, id est, conforme glorioso corpori Christi, hoc est, ut æquale corpus Christi iam est post resurrectionem ipsius, talia quoq; nostra sint futura in æterna uita.

Cæterum quia ratio nostra hoc mysterium capere nequit, uidelicet, quomodo mortuorum corpora, quorum quædam igni consumta sunt, alia submersa, alia à bestijs comesta, alia alio modo corrupta ac perdita, possint resurgere, remittit nos Paulus ad potentiam Christi, qua potest sibi omnia subijcere: Si enim potuit ex nihilo omnia condere, cur non ad iussum ipsius redirent corpora, & starent coram ipso perfecta? Huius resurrectionis cogitatio meritò nos mouere deberet, ne nostra corpora ulla turpitudine contaminaremus, quæ olim si à capite nostra ipsorum culpa non fuerint abscissa, tanta gloria in cœlo donabuntur, ut sint conformia glorioso Christi corpori, quæ sanè gloria nulla lingua satis explicari potest.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Deinde ex hoc loco diſcamus, in negocio ſalutis noſtram rationem ligare & captiuare, ne ſe intempeſtiuè ingerat aduerſus Deum & Chriſti potentiam, qua poteſt omnia quæ uult, Vult autem omnia quæ decreuit, & uerbo ſuo promiſit. Articuli enim fidei noſtræ rationis acumine nequaquam cerni poſſunt, Quare hic ſolo fidei lumine contenti eſſe debemus.

Quapropter fratres mei dilecti & exoptati, gaudium & corona mea, ſic ſtate in Domino dilecti.

Concluſio eſt generalis, cuius hic ſenſus eſt. Cùm igitur ita ſe res habeat, quòd uana ſit omnis carnis fiducia, quòd ſola fidei iuſticia accepta ſit Deo, qua cognoſcitur Chriſtus & potentia reſurrectionis, & communio afflictionum eius, in quibus tanquam in ſtadio, donec in hac uita ſumus, & ad metam ueniamus, uerſari decet, hortor uos, ut relictis ſanæ doctrinæ corruptoribus, ſtetis in Domino, à quo ſolo ſalus expectanda eſt. Stare .n. in Domino, eſt permanere & perſeuerare conſtanter ſine titubatione & claudicatione, In uia Domini, hoc eſt, in puritate doctrinæ & morum innocentia, quam doctrina requirit.

Quòd autem eos appellet Apoſtolus, Fra-

tres

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

tres dilectos, desideratos, gaudium & coronam suam, *ad affectum ipsius declarandum erga Philippenses pertinet. Significat enim se uehementer gaudere ex eorum in pietate profectu. Cum Coronæ meminit, respicit ad eos, quibus in stadio currentibus brabium est propositum. Talis utiq; affectus sincerorum ministrorum uerbi erga suos auditores esse debet, ut de illorum profectu in Domino ueluti triumphent.*

CAPVT QVARTVM.

SVMMA CAPITIS QVARTI.

VT priuatos quosdam ad concordiam & ad opem sibi inuicem ferendam hortatur Apostolus: Ita omnes monet, ut in Domino gaudeant, & abiectis curis mundanis ad preces confugiant, seque tanquam exemplar imitentur, Deinde libera-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

ralitatem eorum erga se acceptans, optat ut Deus ipsis officium rependat.

ORDO ET PARTES CAPITIS QVARTI.

QVemadmodum in epilogis fieri solet, plura hic ab Apostolo congeruntur, ac Primùm quædam quæ priuatas personas concernunt, attingit. Deinde omnes compellat, ac eos, gaudere in Domino, iussos ad modestiam & preces, deposita prophana cura, utq; se omnis uirtutis exemplar imitentur, hortatur. Ad hæc liberalitatem Philippensium erga se laudat, cum significatione remunerationis ab ipso Domino expectandæ. Postremò suo more claudit Epistolam salutationibus & fausta imprecatione.

EXEGESIS QVARTI CAPITIS CVM OBSERVATIONE DOCTRINARVM.

SEXTA PARS.

Euodiam & Syntichen adhortor idem sentire in Domino.

MV-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Mvlieres has insignes fuisse apparet, quas seorsim ad concordiam sanctam hortatur, et addit concordiæ uinculum, cum inquit, in Domino, omnis enim concordia extra Dominum facilimè rumpitur.

Obserua officium pij Pastoris esse, non solùm totius gregis curam habere, uerùmetiam singularum ouium salutem quærere. Non enim satisfacit officio qui publicè tantum docet, hortatur, comminatur, nisi priuatim quoq; commonefaciat singulos, ubi & quando hoc necessarium animaduerterit.

Et rogo te compar germane: (seu socie sincere) adiuua illas quæ in Euangelio mecum concertarunt, unà cum Clemente & cæteris operarijs meis.

Insignem aliquem commilitonem alloquitur, cum quo se idem iugem gestare, id est, idem onus sustinere in negocio Euangelij fatetur. Hunc hortatur, ut iuuet honestas illas Matronas, quò in concordiam reducantur. Huius rei causam subiungit, quòd concertarint cum ipso in Euangelio, illud defendendo & propagando.

Insignis hic locus est, qui docet non solùm uirorum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

rorum, uerùm etiam mulierum esse, concertare pro Euangelio defendendo & propagando.

Sunt qui ex hoc loco Paulum habuisse uxorem falsò colligũt, Ideoq; uertũt in fœmino, Compar germana, uerum ista opinio facilè refellitur. Primùm uerba ipsa Apostoli in masculino efferuntur, σύζυγε γνήσιε, At si obijcis, Atticismum esse, quo adiectiuum sub masculina terminatione utriusq; est generis masculini & fœmini. Respondeo, Paulum non Atticum esse, nec sæpe solere uti atticis figuris. Deinde 1. Corinth. 7. de seipso Paulus in hunc modum loquitur, Dico autem non nuptis & uiduis: Bonum est illis, si sic permanserint sicut ego. Hic apertè fatetur Apostolus se uxorem non habuisse. Præterea circumstantiæ temporis, profectionis, labores, carceres, flagella & undiq; circumstantia uitæ pericula, satis conuincunt Apostolum postea non duxisse uxorem. Vnusquisq; enim facilè uidet, quòd minimè aptum fuerit nuptijs totum istud prædicationis Pauli tempus.

Quorum nomina in libro uitæ sunt.

Liber uitæ catalogus est electorum, in quo omnes sunt qui credunt, & usq; ad finem perseuerant.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

rant. Seu liber uitæ est propositum Dei & æternum consilium in pectore Dei definitum, quo ut omnes homines credentes in hoc libro inscripti, ita iniusti de eodem deleti esse perhibentur. Hæc loquendi ratio ab humana consuetudine desumta est, qua significatur certitudo salutis eorum qui in Christum crediderint.

Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete.

Generalis exhortatio est, ad omnes Christianos promiscuè pertinens, qua hortatur ad gaudium spirituale in Domino. Opponit autem Apostolus gaudium in Domino, cùm fiduciæ carnis, tùm gloriationi Pseudoapostolorum. Quid autem sit in Domino gaudere patet ex superioribus, uidelicet, quod sit in eo omnem salutis fiduciam collocare, ex eo solo pendere. Huius gaudij materia & diuina sapientia, iusticia, sanctificatio & redemtio, quæ in solo Domino nostro Iesu Christo inueniuntur, iuxta illud: Iesus Christus est factus nobis à Deo sapientia, iusticia, sanctificatio, & redemtio. Quare non immerito Apostolus iubet, ut pij in Domino gaudeant. Iteratio facit ad exhortationis uehementiam.

Quid? An non Christus dicit, Beati qui lugent: Luctus & gaudium in Christianis simul

 sunt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

sunt, sed non habent eosdem fontes. Luctus enim ex sensu iudicij Dei. Gaudium ex communicata misericordia promanat, atq; ideo non simpliciter dicit, gaudete, sed cum addito, in Domino, Qui enim in Domino per fidem manet, etiamsi caro eius premitur uarijs ærumnis, ut mortificetur corpus peccati, unde non exiguus luctus in pijs nascitur: tamen gaudium Spiritus facit, ut quæuis incommoda æquiori feramus animo. Deinde cum Dominus beatos pronunciat lugentes, hoc ipsum animi gaudium commendat. Ita enim addit in eadem concione: Exultate & gaudete, Quoniam merces uestra copiosa est in cœlis. Psalmus secundus ad eundem modum coniungit timorem & lætitiam, cum inquit, Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. quod eleganter expressit Apollinarius, δείδιτε, ἀγλοσώνῃ δ' ἁβράσατε χάρμασι δῶμα. Vult enim Dauid timorem misceri gaudio, ut enim timor opponendus est securitati contemnentium iudicium Dei, ita fides consolationem & gaudium pariens, uictrix erit desperationis & dubitationis.

Modestia uestra nota sit omnibus hominibus.

Alia exhortatio, nempe ad modestiam: quam ideo cupit notam omnibus esse, ut exemplo ipsorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

rum alij ad modeſtiam & moderationem inuitentur. Eſt autem, τὸ ἐπιεικὲς uirtus, qua τὸ εἰκὸς, hoc eſt, modum & quod decet in omnibus rebus ſeruat, cum uidelicet quiſpiam adeò benignis moribus ſit præditus, ut omnes facilè ſibi conciliet morum probitate ac patientia iniuriæ.

Dominus propẽ.

Ratio proximè præcedentium exhortationum à præſentia ſeu prouidentia Dei ſumta, ac ſi diceret: ueram cùm gaudij tùm moderationis materiam habetis, nempe præſentiam Domini, qui curam gerit pro ſuis, eſtq; paratus ſemper ad opem ferẽdam laborantibus et inuocantibus. Iuxta illud, Inuoca me in die tribulationis, Et, Tecum ſum in tribulatione: Debet igitur ſumma conſolatio piorum ſub cruce eſſe, quod habeant Dominum præſentem, qui non deſtituit ſuos, ſed uel in media morte gaudio ſpirituali erigit, ut non dubitent inſultare Diabolo & omnibus eius membris. Sciunt enim crucem ueluti aditum quendam eſſe ad gloriam, iuxta illud Pauli: Si cum illo patiemur, ſimul cum illo glorificabimur, Roman. 8.

Nihil ſolliciti ſitis.

Alia

Alia exhortatio est, ad deponendam uanam & impiam sollicitudinem. Vt autem intelligi possit quænam sollicitudo prohibeatur, notandum est triplicem sollicitudinem esse. Quædam enim necessaria est, ut quæ uerbo Domini prohibetur. Quædam ex utroq; genere mixta est.

Necessaria sollicitudo est pars officij Christiani hominis, quæ nobis & mandato Dei, & multis illustribus exemplis commendantur. Paulus ad Roman. 12. ait, Qui præest, in sollicitudine scilicet præsit. 1. Timoth. 5. Si quis suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem abnegauit, & est infideli deterior. Micheas dicit, Hoc requiri à Domino, ut sollitè ambulemus coram ipso.

Hanc sanctam curam plurima nobis exempla in scriptura commendant, ut sanctorum Regum, Patriarcharum, Patrumfamilias, Prophetarum & aliorum. Paulus 2. Corinth. 11. Item, Colloss. 2. 1. Thess. 2. suam pro Ecclesia sollicitudinem testatur. Sic Dauid in multis Psalmis.

Breuiter, Vera pietas consistere nequit, nisi hæc sancta cura adsit, cùm in communi piorum omnium, tùm in singularum personarum uocatione. Pius proinde Rex pro suo regno. Pius pa-

terfa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

terfamilias pro ſua domo. Pius Euangelij Miniſter pro ſuis auditoribus, & quilibet hominum pro ſeipſo ſanctam ſollicitudinem habere debet.

Vt autem clarius intelligi poßit qualiſnam hæc ſancta cura eſſe debeat, quatuor in ea conſideranda ſunt. Mandatum, Fides, Finis & Modus.

Mandatum Dei eſt, quo præcipitur hæc ſancta cura, de quo nonnulla ſupra dicta ſunt. Hoc mandatum Dei iubet, ut Deum, proximum & teipſum intueare. Vuult enim Deus ut coram ſe ſollicitè ambules, uult ut proximi curam ſollicitè geras, uult ut tuæ ſalutis & uocationis rationem diligentem habeas.

Fides propterea requiritur, quia nihil quicquam ſine fide rectè fieri aut placere poteſt. Deinde fides eſt ueluti regula huius ſanctæ curæ, nam niſi ad hanc regulam moderemur curam noſtram, ſancta eſſe non poteſt.

Finis principalis debet eſſe gloria Dei, cui alij plures ſubordinati ſunt, ſtatus cuiusq; incolumitas, conſeruatio Oeconomiarum & Politiarum, Eccleſiæ ædificatio. Hi omnes fines gloriæ Dei deſtinentur.

Modus ſanctæ curæ hic eſſe debet, Vt pius in omnibus actionibus ſe uoluntati Dei ſubijciat, à quo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

quo non ſolum ſucceſſus petendus eſt: uerumetiam ſi parum labor noſter uotis reſponderit, ipſius tamen beneplacito nos ſubmittamus.

Quòd autem Deus non ſemper ſinat, ut uotis noſtris omnia reſpondeant, (ſæpè enim fruſtra uidemur uel ſummam curam adhibere, ſæpè preces noſtræ uidentur contemni) in cauſa eſt dilectio Dei erga nos, Ea enim eſt noſtra imbecillitas, ut in rebus proſperis facilè uincamur à uana gloria, partem ſaltem noſtræ proſperitatis nobisipſis aſſcribentes, ſicut ſcribitur de Ioſia, qui cum roboratus eſſet, cor ipſius in interitum eleuatum eſt. Ezechias in afflictione iuſtus perſeuerauit, in proſperitate à uana gloria uictus eſt. Epiſcopi Romani in paupertate & perſecutione ſanctiſſimi fuere, At ſucceſſores in diuitijs, ſplendore, ac proſpero rerum ſucceſſu obliti ſunt Dei, & ex paſtoribus uerſi ſunt in lupos. Eccleſia ſub Tyrannis ſancta erat, Poſtea ex fauore Imperatorum facta eſt remiſſior. Quare ſingulari arte opus eſt, ne rerum proſperitate abutamur in noſtri perniciem, atq; ob eam cauſam Deus paterno conſilio & ſingulari dilectione facit, ut nos interdum aſperioribus flagellis refrenet, ne ferociores facti, iugum obedientiæ abijciamus. Hue pertinent elegantiſſimi Poëtæ uerſus.

Neſcia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Nescia mens hominum fati sortisq; futuræ,
Et seruare modum rebus sublata secundis.

Mala & prophana sollicitudo quæ & Ethnica dicitur, & Matth. 13. suffocans, sollicitudo, (inquit) secuti huius & seductio diuitiarum suffocat sermonem, ut non ferat fructum, nascitur ex diffidentia & ignorantia prouidentiæ diuinæ, & prohibetur passim in scriptura, ut Matth. 6. Nolite solliciti esse in crastinum. 1. Petri 5. Omnem curam proijcientes in illum. Hæc cura prophana in caussa, in fine, in modo errat. In caussa, quia oritur ex diffidentia. In fine, quia præsentis uitæ securitatem tantum & tranquillitatem spectat, & alia quæ carni sunt grata. In modo, dum iustum modum transgreditur, mundana cœlestibus, peritura æternis, saluti animæ tranquillitatem corporis præponens. Non enim se subijcit uoluntati Dei, sed potius fremit aduersus Deum, irascitur Deo, quando omnia ex uoto non succedunt. Non igitur immerito toties uerbo Dei damnatur.

Mixta sollicitudo est, qua curamus quidem quæ officij nostri sunt, sed modum non seruamus. Sæpè enim propter innatam in nobis intemperantiam in officium Dei sacrilegè irrumpimus, ut cum paterfamilias rectè quidem secundum mandatum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

datum Dei instituit familiam, liberos curat, quærit uictum &c. sed non rectè laborem & curam partitur, labor quidem cum sancta cura in uocatione requitur, sed euentus Deo commendandus est, cauendumq; ne trepidatio aut nimia anxietas ad impatientiam & prophanitatem impellat, quod quomodo uitari possit, mox docet Paulus cum nos ad precationem seriam remittit, polliceaturq; pacem Dei inuocantibus.

Huius proinde loci scopus est, ut abiecta omni uana sollicitudine, pax nobis interne constet, & erga homines modestiores seu mansuetiores reddamur.

Sed in omni re per precationem & obsecrationem, cum gratiarum actione, petitiones uestræ innotescant apud Deum.

Optimum remedium aduersus sollicitudinis tentationem præscribit, nimirum ut in omni re, id est, in omni negotio, omni sollicitudinis tentatione ad Deum nostris petitionibus confugiamus, petendo bona, deprecando mala, gratias agendo pro collatis bonis, ut ita nostræ postulationes, id est, desideria ac uota innotescant Deo. Sic enim

Deo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Deo placet cordium ſcrutatori, ut noſtra uota ipſi oratione proponamus.

Obſeruemus itaq; ſalutare aſylum eſſe in omni neceßitate in ſolum Deum per fidem & inuocationem recumbere.

Et pax Dei exuperans omnem mentem, cuſtodiet corda uerſta, & cogitationes noſtras in Chriſto Ieſu.

Orationis exprimitur effectus, qui eſt conſeruatio cordium, id eſt, affectuum, uoluntatum & cogitationum, (id eſt, intelligentiæ) per pacem Dei exuperantem omnem mentem.

Eſt autem pax hæc quæ aliâs εὐδοκία Dei dicitur, qua uidelicet Deus Pater complectitur credentes in dilecto, & conſeruat illorum affectus & intelligentiam, ne à ſe deficiant, ſed in Chriſto per ueram fidem permaneant. Hunc locum diligenter obſeruet, cuicunq; pietas ſalusq; curæ eſt. Inſidiæ Diaboli magnæ ſunt, At tu preces opponito, & eris tutus. Mundus te premit, at tu precibus onus excute. Variæ & multiplices in Oeconomia, in Politia & Eccleſiaſtica gubernatione offeruntur offenſiones & difficultates, At tu ad Deum precibus tanquam ad tutiſſimum aſylum confugito, & eris tutus, uel aduer-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

sus inferorum portas. Huc illud Salomonis, Turris fortißima nomen Domini, ad hanc confugiet iustus & saluabitur.

Quod reliquum est fratres, quæcunq; sunt uera, quæcunq; honesta, quæcunq; iusta, quæcunq; pura, quæcunq; amicabilia, quæcunq; boni nominis, si qua uirtus si qua laus, hæc cogitate.

Congeriem communium officiorum facit. Constructio autem hæc est. Quod reliquum est fratres, cogitate ea quæcunq; sunt uera, quæcunq; honesta &c. Requirit hîc Apostolus duo in Christianis, uidelicet cogitationem & opus, hoc enim ab illa proficiscitur. In enumeratione operum, Primo loco requirit ueritatem, quæ aduersatur omni hypocrisi & mendacio. Deinde honestatem, id est, sanctam quandam grauitatem morum, nimirum ut morum integritas consentiat cum doctrina & confessione. Tertio, iusticiam, quæ moderatur contractus, monetq;, ut alijs reddamus quæcunq; illis uel naturali uel ciuili obligatione debemus. Quarto, puritatem, hoc est, castitatem animi ac sinceritatem. Quinto, amicabilitatem, qua pij student ijs rebus, quæ ad amicitiam faciunt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

unt, quantum quidem per pietatem liceat. Sexto requirit bonum nomen, uidelicet, ut pij sint studiosi integræ famæ. Septimo & octauo genera ponit loco specierum, quas non omnes recensuit, nimirum ut pij uirtuti ac rebus laude dignis studeant.

Quæ & didicistis, & accepistis, & audiuistis, & uidistis in me, hæc inquam facite.

Hæc uerborum Synonymia ad studium excitandum in Philippensibus facit. Obseruetur quod Paulus suos discipulos reuocet ad doctrinam & uitam suam, significans se quod uoce docuit, uita & moribus expressisse, debet enim Pastoris uita doctrinæ speculum esse.

Et Deus pacis erit uobiscum.

Fructus innocentiæ & pietatis additur, nempe præsentia Dei, qui nobis pacem & omnia prospera largitur. Et pertinet hæc adiectio ad locum facilitatis. Si enim Deus adest opitulator, nihil erit adeò difficile, quin per ipsum fiat facile.

SEPTIMA PARS.

Cæterum gauisus sum in Domino ualde, quod iam tandem reuiruistis in uestra pro me cura.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Hæc pars approbatio est liberalitatis Philippensium erga se, qui per Epaphroditum miserant subsidia necessaria. Ac primum quidem significat se gaudio affectum esse, non tam ipso munere, quam Philippensium erga se studio, & simul excusat eos quod antea id non fecerant. Deinde se contentum esse præsentibus ostendit. Tum approbato illorum facto, collatione extollit officium Philippensium, ut qui soli sæpius suam erga se liberalitatem declararent, & ut uitet suspicionem, dicit se non tam donum quam fructum requirere. Mox subiungit, quod plurimum missο dono sit recreatus, ac tandem promissione et uoto hanc partem claudit.

Propositio huius partis est hæc, Gaudeo uos Philippenses animum erga me declarasse uestrum, missο per Epaphroditum dono. Quod autem eos dicit reuiruisse seu refloruisse, tacitam habet reprehensionem sed fraternam. Significat enim eos aliquanto tempore se neglexisse, ac quodammodo sui oblitos fuisse. Metaphora admodum uenusta est, sumta ab arboribus, quæ hieme quidem arescere uidentur, sed uerno rursus tempore uigorem seu uirorem recipiunt ad fructum edendum. Pius igitur qui suum nomen tueri uult, debet esse instar arboris frugiferæ, quæ fructus suos producit tempore oportuno.

De quo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

De quo tamen ſolliciti eratis, ſed deſtituebamini oportunitate.

Prolepſis eſt. Nam ex dictis poterant Philippenſes ſuſpicari, Paulum obliquè ſe taxare, quòd ſerius miſiſſent ſubſidia, Sed Paulus tranſlatione utitur, & tempori imputat dilationem.

Non ſecundum penuriam loquor.

Alia eſt prolepſis, qua anteuertit ſuſpicionem Philippenſium, ne uidelicet ſuſpicarentur Apoſtolum fuiſſe deiecto animo priuſquam hoc donum ab illis accepiſſet. Hoc eò tendit, ut Domino ſubijciamur cùm in copia tùm in inopia.

Ego enim didici, in quibus ſum, contentus eſſe.

Ratio anticipationis ab animi fortitudine, & eſt ſenſus: Didici præſentibus contentus eſſe. Exemplum ſanè omnibus pijs miniſtris Euangelij, atque adeò omnibus Chriſtianis imitandum.

Noui & humilis eſſe & abundare.

Confirmatio eſt per diſtinctionem. Is autem nouit humilis eſſe, qui paupertate, contemtu, ærumnis preſſus non frangitur animo, ſed ſubmittit ſe uoluntati Dei, & conſtanter perfert aduerſæ fortunæ ſæuitiam. Contra nouit abundare, qui in felici rerum ſucceſſu minimè ſuperbit, ſed

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

in timore Dei cum gratiarum actione præsentibus bonis utitur, Longe maxima ars hæc est, quotusquisq; non aduersis frangitur? Quis non effertur animo, cum omnia sibi ex sententia eueniunt: unde hæc scientia Apostolo? Duo sunt huius scientiæ principia, uidelicet uiua fides, & uerus timor Dei. Fides enim facit, ne in aduersis succumbamus. Timor Dei nos reprimit, ne in prosperis efferamur, utrumq; principium inuocatione Dei sulcitur & conseruatur.

Vbiq; & in omnibus institutus sum & saturari & esurire, & abundare & penuriam pati.

Eandem sententiam repetit, sed magis eam specificat. Is sciat se multum in schola Christi promouisse, qui hoc Pauli exemplum uerè imitari potest, ad quod non tam doctrina quam pietatis exercitijs opus est.

Sciamus proinde eò contendendum esse, ut nos qui sacris Christi initiati sumus, fortiter feramus cùm blandum fortunæ aspectum, ne uidelicet efferamur, tùm tristem eiusdem uultum, ne deijciamur. Hoc sanè si facerent pleriq; ministri Euangelij, melius caueretur, ne inexplebiles à uulgo iudicarentur. Quare pijs ministris danda est

opera,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

opera, ut Pauli exemplum, quantum fieri potest, imitari studeant, ne malicioſi homines habeant occaſionem calumniandi doctrinam Euangelij, propter miniſtrorum auaritiam.

Omnia poſſum in Chriſto qui me confortat.

Anticipatio eſt, qua occurrit ijs, qui arrogantiæ Pauli tribuere potuiſſent, quod glorietur adeo de ſua fortitudine, qua poſsit & in rebus aduerſis & in rebus proſperis animum ſeruare infractum, dicit ergo non eſſe carnis & ſuæ fortitudinis proprium opus, quod poſsit æquo animo & infracto rebis aduerſiis & proſperis uti: Sed Chriſti donum eſſe, qui ſe confortat. Roganduſ igitur eſt idem Chriſtus, ut nos quoq; ſuo confortet ſpiritu, quo ualeamus ea præſtare ex gratia, quæ per naturam non poſſumus.

Cœterum bene feciſtis communicando neceſſitati meæ.

Rurſus anticipat, ne uideretur contemſiſſe donum à Philippenſibus miſſum, & ſimul collaudat ipſorum factum, Obſerua quod Apoſtolus liberalitatē erga miniſtros uerbi definiat eſſe opus bonum, ex quo ſequitur, eos malè facere, qui nihil conferunt ad conſeruandum miniſterium.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Scitis autem & uos Philippenſes, quod initio Euangelij, cum proficiſcerer è Macedonia, quod nulla Eccleſia mihi communicauerit, in ratione dati & accepti, niſi uos ſoli.

Simpliciter hactenus commendauit Philippenſium *erga ſe liberalitatem, Nunc idem agit per comparationem exaggerandi officij gratia, Alij quibus non minus, quàm uobis prædicaui* Euangelium *nihil contulerunt (En ingratitudinem) uos ſoli* Philippenſes *ſæpius meam neceſsitatem ueſtris bonis ſubleuaſtis. Cùm autem addit,* in ratione dati & accepti, *alludit ad rationes pecuniarias, ubi dati ſeu expenſi & accepti habentur tabulæ ſeu codicilli. Vult igitur Apoſtolus proportionem quandam eſſe, ut qui dedit, tantum recipiat, Qui igitur miniſtris uictualia largiuntur, recipere eos ſpiritualia iuſtum eſt. Et qui uerbum prædicant, dignum eſt ut iuſtum conſequantur ſtipendium. Sed ut ante monui, ante omnia fugienda eſt auaritiæ ſuſpicio, quæ plurimum* Euangelio Chriſti *nocet, eiuſq; curſum impedit.*

Teſtimonia de ſtipendijs miniſtrorum Euangelij *plurima in ſcripturis extant, ex quibus pauca quædam referam.* Matth. 10. 1. Timoth. 5. Dignus eſt operarius mercede ſua. Non alligabis

os boui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

os boui trituranti. 1. Corinth. 9. Si nos uobis ſpiritualia ſeminauerimus. Num magnum eſt, ſi nos ueſtra carnalia meſſuerimus? Ad Galatas 6. Qui catechiſatur, cum eo qui ſe catechiſat communicet in omnibus bonis. Et Paulus rurſus: Qui benè præſunt Presbyteri, duplici honore digni ſunt, hoc eſt victu & reuerentia.

Nam cum eſſem in Theſſalonica, ſemel & iterum quod opus erat mihi, miſiſtis.

Exponit clarius quod dixerat, addita circumſtantia temporis, ſi contuliſſent Philippenſes Paulo neceſſaria dum Philippis apud ſe ageret, laudanda fuiſſet ipſorum liberalitas. Quid iam dicendum cum liberales ſunt in abſentem & laborantem alijs?

Non quōd requiram munus, ſed requiro fructum abundantem in rationem ueſtram.

Valde oportuna antìcipatio eſt, qua anteuertit obiectionem illorum, qui Paulum quæ ſua ſunt quærere, ſiniſtrè opinabantur, & qui ægrè fortaſsis ferebant tantum de publico deſumi. Nam ſemper inter bonos multi ſunt admixti mali. Et ſimul oſtendit, non perire quod datur pijs miniſtris,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

ſtris, ſed in rationem dati referri, unde expectare poſſunt, ut non pœnitendum fructum recipiant. Vtinam hoc affectu præditi ſint omnes, ita haud dubiè fieret, ut & ipſi miniſtri Euangelij minus conquercrentur, & fructus laboris ad ipſos rediret uberior.

Accepi autem omnia & abundo, expletus ſum acceptis ab Epaphrodito, quæ à uobis miſſa fuerunt.

Laudat rurſus Philippenſes ob liberalitatem ipſorum erga ſe. Et ſimul ſibi gratum fuiſſe quod miſerant, oſtendit, adeò ut nihil ſibi ad ſubſidia externa deeſſe fateatur, ac ſimul fidelitatem Epaphroditi ipſis commendat.

In odorem bonæ frangrantiæ hoſtiam acceptam, gratamq; Deo.

Hæc longè maxima eſt commendatio doni miſſi à Philippenſibus, quod ipſum appellet Apoſtolus, odorem bonæ frangrantiæ, *hoc eſt, ut ipſe interpretatur hoſtiam acceptam & gratam Deo. Placet igitur in primis Deo liberalitas piorum erga ſcholas, doctores, diſcentes & miniſtros uerbi omnes. Vnde merito ingratitudo eorum deteſtanda eſt, qui nihil pretij collocatum arbitrantur, quàm quod ad miniſterium Euangelij conſeruandum datur. Obſeruanda eſt hoc loco*

anthro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

anthropopathia. Deus enim se huiusmodi locutionibus ad rudis populi captum accommodat, ut enim homini bonus odor est gratus & fœtor displicet, ita obedientia quæuis ex fide præstita dicitur hostia accepta & odor suauitatis Deo, contra uero quicquid non est ex fide, fœtor est & displicet Deo, est igitur hæc figura metalepsis.

Deus meus implebit omnem necessitatem uestram, iuxta diuitias suas in gloriam Christo.

Promissionem apponit de remuneratione liberalitatis Philippensium erga se aliosq; ministros Euangelij. Hæc promissio firmissimo fundamento nititur. Nam Dominus apud Matthæum capite 10. sic inquit. Quicunq; dederit uni ex minimis his poculum aquæ frigidæ, solum in nomine discipuli, Amen dico uobis, nequaquam perdet mercedem suam. Cum dicit Apostolus, Deus meus, duo uidetur uelle. Primum, quod soli illi de Deo uerè gloriari possint, qui in ipsum credunt, et iuxta ipsius uoluntatẽ uiuunt. Nec potest ullus esse tutior portus in procellis persecutionum, quam Deum firma fiducia suum statuere, ac in ipso solo gloriari, unde Paulus in carcere summam consolationis materiam sumsisse uidetur. Alterum quòd, cum se seruum Dei facit, admoneat

neat Philippenſes, quod quicquid in ſeſe conferunt, id in Deum conferri, cuius legatione fungitur. Implendi uerbum ſignificat liberalitatem Dei, qua ipſe abundè compenſabit quicquid ſuis legatis fecerimis, idq; iuxta diuitias ſuas, id eſt, iuxta inexhauſtam bonitatem, qua liberalis eſt in omnes ſuos. In gloria, id eſt, magnificè & glorioſè, Et ut agnoſcamus fontem liberalitatis Dei erga nos, addit, In Chriſto Ieſu, hoc ideo adiectũ eſt, ne quis ſuis meritis liberalitatem Dei erga ſe niti exiſtimet. Nam ſolus Chriſtus, ut reconciliator noſtri cum Deo eſt: Ita omnium bonorum quæ à benigno Patre percepimus, fons & autor exiſtit. Cum enim in ſe noſtra opera ſint indigna, quæ in conſpectum Dei prodeant, per hunc ſolum fiunt accepta hoſtia, in quo Pater nos charos habet, adeò ut propter eundem, noſtram qualemcunque obedientiam paterno complectatur fauore.

Deo autem & Patri noſtro gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Hiſce uerbis claudit totam Epiſtolam, unde colligendum quo omnia referenda ſint, nimirum ad gloriam Dei Patris noſtri per Ieſum Chriſtum. Hoc Apoſtolicum exemplum & nos imitemur, ac Deo cùm in aduerſis tùm in proſperis agamus gratias, agnoſcamusq; Chriſtum fontem eſſe omnis liberalitatis Dei erga nos.

Salutate

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Salutate omnem ſanctum in Chriſto Ieſu.

Epiſtolaris terminus ſeu finis eſt, Solemus enim in finibus literarum notos ac beneuolos ſalutare. Nec hæc ſalutandi conſuetudo inutilis iudicanda eſt, quæ præterquam quod affectum ſcribentis erga abſentes amicos declarat, amicitiam prius conciliatam auget, fouetq;. Præterea etiam uicem piæ precationis obtinet, quæ nequaquam irrita & inefficax iudicanda eſt. Quis ſanctus dicatur, ſæpius ſupra dictum eſt, uidelicet qui fide purificatus, ac Deo dedicatus in ſanctimonia fide uiuit, Vnde admonemur, ſi modo hunc titulum ritè tueri uelimus, ut perpetuæ ſanctitati ac innocentiæ ſtudeamus.

Salutant uos, qui mecum ſunt, fratres.

Cõmilitones ſuos intelligit, qui pro defenſione Euangelij ſecum laborauerunt, hos Fratres *uocat duplici nomine, Cùm quia in Chriſto ſaluatore communem* Patrem Deum *habent credentes, tùm propter affectum quem inter ſe fraternum fouebant, qui Chriſtianum titulum uſurparunt.*

Salutant uos omnes ſancti, maximè uero qui ſunt ex Cæſaris domo.

Quod inuenti ſint Chriſtiani & ſancti in nefan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

nefandißimi & turpißimi tyranni Neronis familia imprimis admirandum est. Solent enim ut plurimum tyrannorum ministri suorum Dominorum mores imitari. Deinde & hoc obseruandum, quod in aulis Principum etiam sit locus pietati. Neq; enim illud uitæ genus per se cum pietate pugnat, unde sequitur hyperbolicè dictum quod uulgo fertur,

Nulla fides, pietasq; uiris qui castra sequuntur.

Nam si in Neronis famlia fuerunt sancti uiri, quod hic Paulus testatur, cur non multò magis in piorum regum & sanctorum Principum aulis inueniuntur?

Gratia Domini nostri Iesu Christi sit cum uobis omnibus, Amen.

Vsitata est Paulo hæc imprecatio in omnibus suis Epistolis. Gratiæ nomine intelligit & causam & effectum. Causam quidem fauorem Dei, quo Deus nos complectitur in Filio. Effectum uero, quicquid salutare & prosperum est, & præcipuè quod facit ad salutem æternam, partam per Dominum nostrum Iesum Christum. Hoc Pauli exemplum & nos imitemur, precemurq; omnibus fausta, & præcipuè domesticis fidei.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

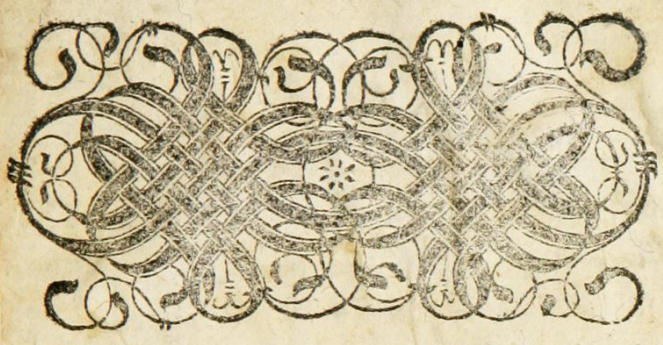

WITEBERGÆ

EXCVDEBAT IOANNES CRATO.

ANNO M. D. LXIIII.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

Vae tibi mortuli q̄ secum filia tentas.
Vae tibi trasoni q̄ mortem ferre coharis,
Vae sobolis fatilis cingens mortes chiros.
Vae tibi rigidior q̄ neruis ore dolosa.
Vae tibi dictum erit q̄ prius ti pereas esse.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

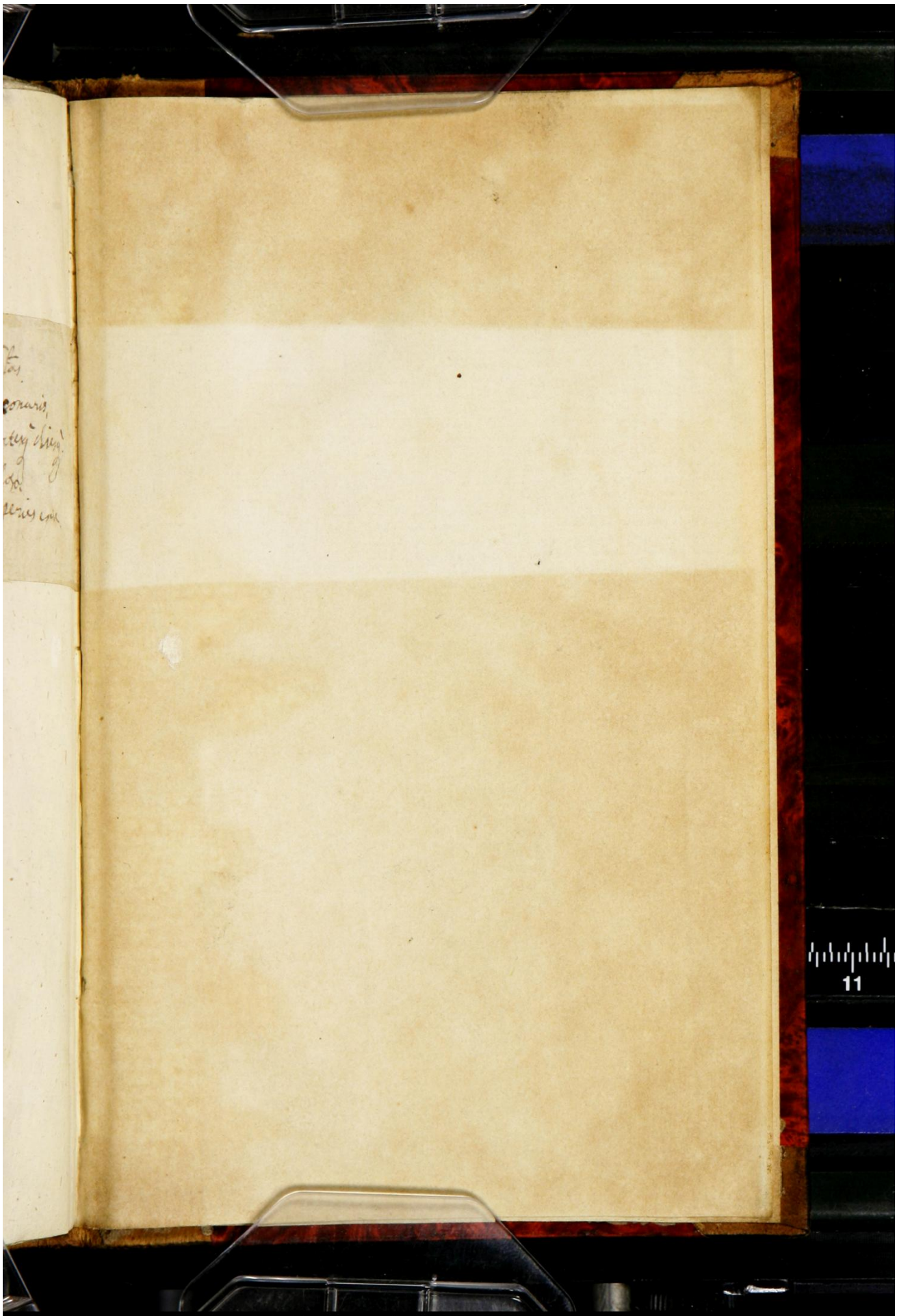

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

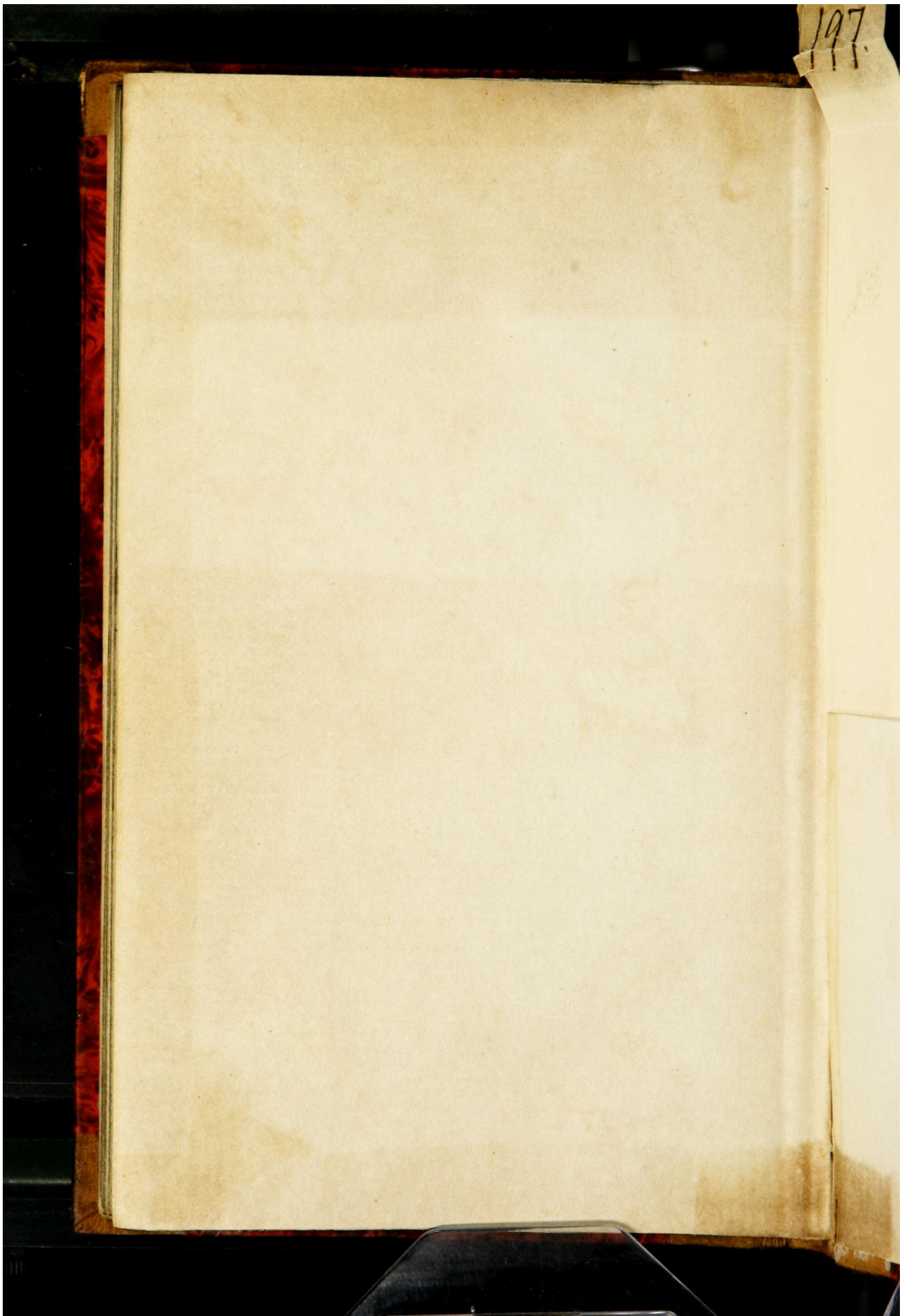
197.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)

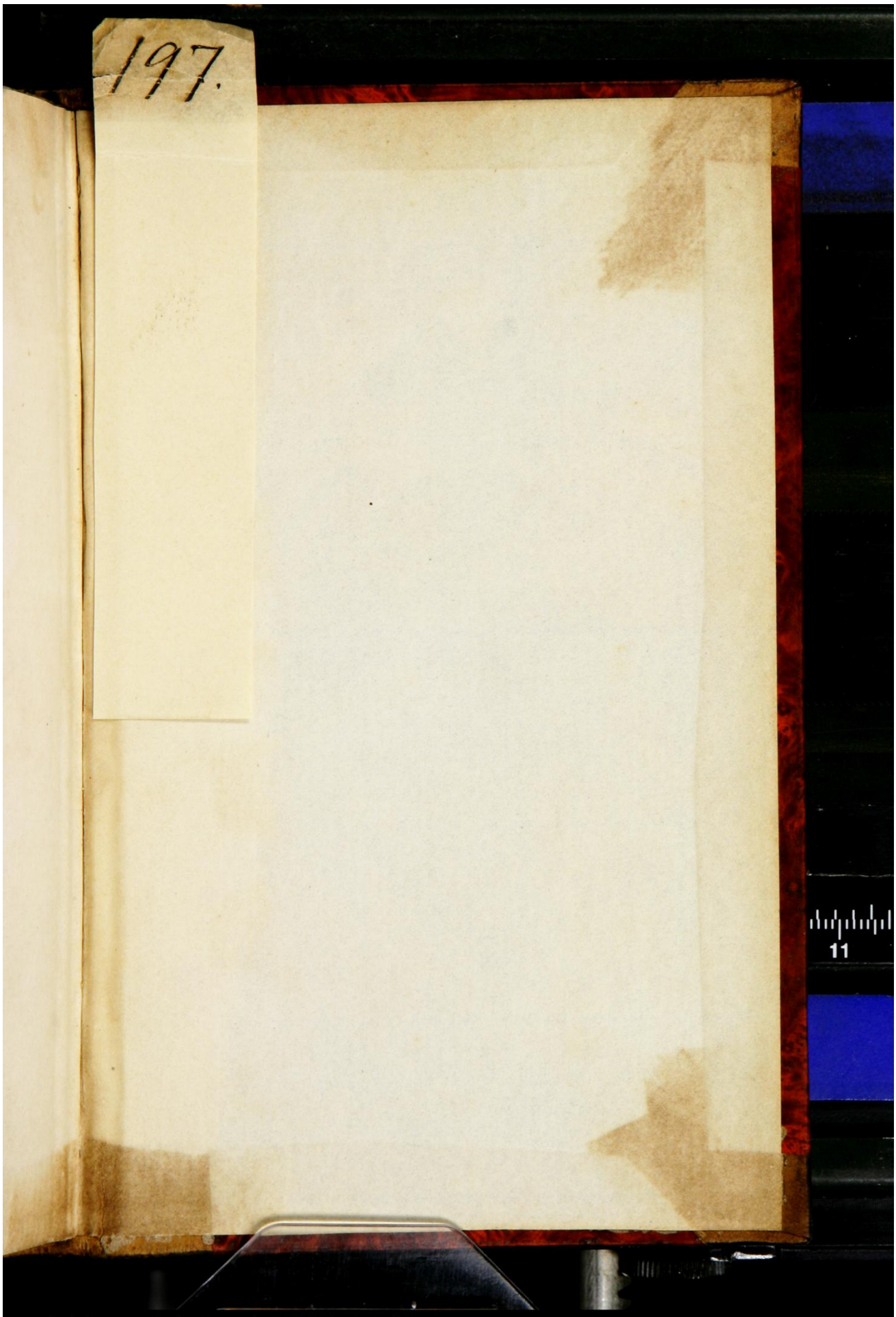

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 197 8° (LN 817 8° copy 2)